

Josip Žontar in Pavle Blaznik, sodelavca in iskrena prijatelja,

Ob obletnici Muzejskega društva Škofja Loka

Izvilleček

Članek obravnava vlogo prof. dr. Josipa Žontarja (1895–1982) pri ustanavljanju Muzejskega društva Škofja Loka in muzeja ter njegovo dolgoletno prijateljstvo z dr. Pavletom Blaznikom (1903–1984). Žontar je v otroštvu živel v Škofji Loki, nedaleč od Blaznikove hiše. Nato je odšel v Kranj na gimnazijo in potem študirat na Dunaj, kjer je leta 1919 doktoriral iz zgodovine. Leta 1935 se je pridružil neformalni družbi škofjeloških profesorjev ter se aktivno udeležil pobude za ustanovitev loškega muzeja (1936) in muzejskega društva (1937). Članek predstavlja obširno korespondenco med Žontarjem in Blaznikom, v obdobju od 1932 do 1981. Med letoma 1950–1954 sta bila sodelavca na inštitutu pri Ekonomski fakulteti. Sodelovala in podpirala sta se tudi kasneje pri znanstvenih raziskavah, od leta 1950 dalje sta posebej intenzivno sodelovala pri Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev, kjer je imel v obdobju med letoma 1957 in 1980 najpomembnejšo vlogo Blaznik. Leta 1952 je Blaznik odločno podprl Žontarja, ko je ta zaradi skonstruiranih in ideološko motiviranih napadov nanj izgubil profesorsko službo na Pravni fakulteti. Osebna korespondenca med Blaznikom in Žontarjem odslikava ne le njuno strokovno bližino pri obravnavanih temah, ampak tudi iskreno prijateljstvo.

Ključne besede: Josip Žontar, Pavle Blaznik, Gospodarska zgodovina Slovencev, Pravna fakulteta.

Extrakt

Josip Žontar und Pavle Blaznik, Mitarbeiter und ehrliche Freunde, zum Jahresjubiläum des Museumvereins Škofja Loka

Der Artikel behandelt die Rolle von prof. dr. Josip Žontar (1895–1982) sowohl bei der Gründung des Museumvereins Škofja Loka als auch des Museums und seine langjährige Freundschaft mit dr. Pavle Blaznik (1903–1984).

Žontar verbrachte seine Kindheit in Škofja Loka, nicht weit von Blazniks Haus. Danach zog er nach Kranj, wo er das Gymnasium besuchte, und später nach Wien, wo er 1919 das Doktorstudium aus der Geschichte abschloss. 1935 trat er dem

unformellen Gesellschaftskreis der Professoren von Škofja Loka zu und wurde an der Initiative für die Gründung des Museums (1936) und Museumvereins (1937) aktiv beteiligt. Der Artikel präsentiert die umfangreiche Korrespondenz zwischen Žontar und Blaznik in den Jahren 1932 bis 1981. Während der Jahre 1950 bis 1954 waren beide aktive Mitarbeiter an dem Institut bei der Wirtschaftsfakultät. Auch später bei den wissenschaftlichen Forschungen unterstützten sie sich und pflegten die Mitarbeit. Ab 1950 arbeiteten sie noch besonders intensiv bei der Wissenschaftlichen und sozialen Geschichte der Slowenen, wobei in den Jahren 1957 bis 1980 die wichtigste Rolle Blaznik übernahm. 1952 wurde Žontar, der wegen konstruierter und ideologisch motivierter Angriffe seine Professur an der Fakultät für Rechtswissenschaften verlor, von Blaznik stark unterstützt.

Die persönliche Korrespondenz zwischen Blaznik und Žontar reflektiert nicht nur ihre fachbezogene Nähe sondern auch ihre ehrliche Freundschaft.

Schlüsselwörter: Josip Žontar, Pavle Blaznik, Wirtschaftsgeschichte der Slowenen, die Fakultät für Rechtswissenschaften.

Josip Žontar in Pavle Blaznik sta se, kljub starostni razliki, poznala že iz otroštva. Žontar se je rodil leta 1895 na Jesenicah, kjer je njegov oče Primož Žontar služboval kot orožniški stražmojster. Po rodu je bil Primož Žontar s Sv. Duha pri Škofji Loki. Ko je bilo Josipu sedem let, se je družina preselila v Škofjo Loko. Blaznik je v *Loških razgledih* zapisal, da je Žontar vso nežno mladost preživel v Škofji Loki,¹ sprva v podnunski Kasarni, kasneje pa Na Vili - na prostoru, kjer danes stoji šola.² Medtem ko sta Pavle Blaznik in France Planina živela v Nunski ulici, je Žontar otroška leta preživel *le nekaj korakov stran od njunega doma*.³ V Loki je Žontar obiskoval osnovno šolo in bil sošolec Jožefa Ranta, znanega zobozdravnika. Ko je Žontar začel obiskovati gimnazijo, se je družina preselila v Kranj, a na loške sorodnike ni pozabil. Po maturi julija 1914 je odšel študirat zgodovino in geografijo na Dunaj, kjer je bil leta 1919 promoviran za doktorja zgodovine. Po zaključenem študiju se je izpopolnjeval še na univerzah v Pragi, Gradcu in Heidelbergu, dobrih deset let kasneje je promoviral še za doktorja prava na univerzi v Ljubljani.

Žontar je bil povezan tudi z ustanavljanjem muzeja in muzejskega društva v Škofji Loki. Korenine muzejskega društva so v tako imenovanem škofjeloškem Profesorskem cehu.⁴ Misel o razvoju muzeja in ustanovitvi društva je leta 1936 sprožila obrtno-industrijska razstava. Inicijativo za ustanovitev muzeja so dali trije profesorji Podnunci: Pavle Blaznik, France Planina in Tine Debeljak.⁵ Da bi dobili ustrezno podporo, so za načrt navdušili svoje kolege, profesorje z loškega ozemlja, med njimi tudi Žontarja.

1 Blaznik, Profesor dr. Josip Žontar, str. 141.

2 Blaznik, Ob osemdesetletnici prof. dr. Josipa Žontarja, str. 289.

3 Žontar, Pavlu Blazniku ob sedemdesetletnici, str. 127.

4 Več o tem glej: *Za našo stvar: 80 let Muzejskega društva Škofja Loka*.

5 Blaznik, Ob štiridesetletnici Muzejskega društva v Škofji Loki, str. 11.

Pri ustanavljanju muzejskega društva, posebno pa loškega muzeja, Žontarjeva podpora vsekakor ni bila zanemarljiva. Blaznik jo je takole predstavil: »... naš jubilarant je najtesneje povezan z loškim muzejstvom vse od ustanovitve Muzejskega društva dalje. Njegovo ime namreč srečamo med podpisniki vloge na občinsko upravo v Škofji Loki, kjer smo loški profesorji – domačini predlagali naslovljenca, da podpre našo zamisel in pomaga ustanoviti za Škofjo Loko prepotrebno kulturno ustanovo – loški muzej...« Še pomembnejša je bila Žontarjeva podpora ustanovitvi muzeja v strokovnih krogih, o čemer Blaznik pravi: »Zelo dobro se spominjam sestanka vodilnih slovenskih zgodovinarjev v Celju 5. februarja 1939, kjer smo polagali temelje za organizacijo naših strokovnih zborovanj. Takrat je bil na dnevnem redu tudi referat prof. dr. Žontarja Za delovno skupnost slovenskih zgodovinarjev. V referatu je naš jubilarant razvijal misel, da so naša zgodovinska društva vse premalo zasidrana med ljudstvom. Naglašal je, da bi bilo treba razviti krepke organizacije in z njihovo pomočjo spodbuditi interes za zgodovino pri širokih ljudskih krogih. Zanimanje za zgodovinsko vedo naj bi pospeševala tudi muzejska društva, pri čemer je s posebnim poudarkom omenil novo društvo v Škofji Loki in snujoči se loški muzej. Spodbijal je ugovore, da bi bili taki krajevni muzeji v kakršnemkoli nasprotju z Narodnim muzejem v Ljubljani. Žontarjeva izvajanja so naletela skoraj na popolno soglasje in so definitivno utišala vse dotlej navajane ugovore.«⁶ Žontar je bil takrat že priznan slovenski zgodovinar, uveljavil se je v drugi polovici dvajsetih let, še posebej z referatom, ki ga je leta 1933 podal na 1. kongresu pravnikov slovenskih dežel v Bratislavi. Leta 1938 se je udeležil tudi mednarodnega kongresa zgodovinarjev v Zürichu, sodeloval je tudi pri nemškem pravnem slovarju,⁷ ki ga je od leta 1917 vodil profesor na univerzi v Heidelbergu Eberhard Freiherr von Künßberg (1881–1941), eden vodilnih evropskih profesorjev za področje pravne zgodovine. Z Žontarjem sta bila v prijateljskih odnosih, leta 1937 ga je Künßberg v Kranju tudi obiskal.⁸ Žontar, ki je bil od leta 1925 profesor na kranjski gimnaziji, je bil od leta 1931 odbornik Muzejskega društva za Slovenijo, tik pred vojno je postal tudi privatni docent za pravno zgodovino na Pravni fakulteti v Ljubljani.⁹ Žontar je bil ne le velik strokovnjak in poznavalec zgodovine, ampak je bil z vključevanjem gospodarske, pravne in socialne zgodovine tudi izrazito moderen in

6 Blaznik, Ob osemdesetletnici prof. dr. Josipa Žontarja, str. 289.

7 *Deutsche Rechtswörterbuch*.

8 Eberhard von Künßberg je bil vse počitnice leta 1937 na potovanju po Kraljevini Jugoslaviji. Pri Žontarju je bil v tem času večkrat na obisku. Za Künßberge, njegova žena Katharina je bila Judinja, je bila to tudi posebna priložnost, ker so lahko počitnice preživeli skupaj, saj je najstarejši sin zaradi svojega judovskega porekla že leta 1936 odšel iz Nemčije. Künßbergovi otroci so se povzpeli tudi na Triglav, Žontar pa je družini razkazal Ljubljano, za kar sta mu bila Eberhard in njegova hči Dietlinde posebej hvaležna. Žontar si je po Eberhardovi smrti še dopisoval z njegovo ženo, vdovo Katharino von Künßberg, ki je preživela holokavst.

9 Več glej: *Življenje in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva*.

Fotografija s srečanja škofjeloških profesorjev pred domom pokojnega prelata Kalana v Pevnu. Sedijo: Martin Fortuna, Josip Žontar, Franc Alič, Ivan Dolenc. Stojijo: France Planina, Martin Gorjanec, Josip Demšar, Jakob Šolar, prelatov nečak, France Koblar, Pavle Sušnik, Maks Stanonik, Pavle Blaznik, Ivan Molinaro, France Košir, domači sin, France Jesenovec.
(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka)

širok v svoji zgodovinski metodi. To mu je omogočalo vsestransko znanje, ki si ga je poleg že omenjenih študijev in izpopolnjevanj pridobil še s študijem ekonomije na ugledni dunajski visoki šoli za svetovno trgovino.

O dolgoletnih, vedno bolj prijateljskih odnosih med Žontarjem in Blaznikom priča obširna korespondenca, ki je glavni vir tega prispevka. Blaznikova pisma Žontarju so ohranjena v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota Kranj,¹⁰ Žontarjeva pisma Blazniku pa hrani njegova hči Marija Blaznik Leskovar.¹¹

Prvo ohranjeno Blaznikovo pismo Žontarju je iz leta 1932, ko ga je povabil na srečanje profesorjev škofjeloškega okraja: »Škofja Loka, dne 10. avgusta 1932. Dragi kolega! Kot prejšnja leta se bomo tudi letos sešli profesorji škofjeloškega okraja zadnji ponedeljek v počitnicah to je 22. tega meseca v Škofji Loki. Po prvem vlaku iz Ljubljane in po sv. maši se sestanemo v gostilni g. Matevža Ziherla na Spodnjem trgu, na kar si bomo ogledali loške zgodovinske znamenitosti (nunski samostan, rokopis loške procesije itd.) ter novo šolo. Po kosilu se peljemo z avtobusom na Visoko, kjer obiščemo Tavčarjev muzej. Po prihodu nazaj sprehod po dogovoru. V pričakovanju, da se tradicionalnega sestanka gotovo udeležite, Vas pozdravljamo, Pavle Blaznik.«¹²

10 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Kranj, večina Blaznikovih pisem je od tod, zato v nadaljevanju nima vsak navedek opombe.

11 Na tem mestu se ji najlepše zahvaljujem, ker mi je za pričujočo razpravo dala na razpolago del Blaznikove korespondence.

12 Vsa citirana pisma, ki jih je Josipu Žontarju pisal Pavle Blaznik, so iz Zgodovinskega arhiva

Škofjeloški profesorji v Plevni (1935). Od leve: Planina, Terčelj, Dolenc, Gorjanec, Šolar, Koblar, Košir, Debeljak, Demšar, Sušnik, Stanonik, Molinaro, Fortuna, Jesenovec, Alič, Žontar in Blaznik.

(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka)

Leta 1935 je bil Žontar sprejet v neformalno družbo profesorjev škofjeloškega okraja – imenovano tudi Škofjeloški profesorski ceh. Žontar se je udeležil srečanja v Škofji Loki, ki je bilo v ponedeljek, 19. avgusta 1935. V rokopisni *Kroniki sestankov škofjeloških profesorjev* je zapisano:¹³ »Tov. Alič iz Ptuja je bil prejšnji dan z upokojenim ravnateljem na Jenkovi proslavi v Podreči, kjer je Tine Debeljak proslavljal pevca Sorškega polja. Ker je tov. Alič prenočil v Kranju in že s prejšnjim vlakom pripeljal s seboj še tov. Fortuno Martina in dr. Žontarja, smo prve sprejeli te tri nove tovariše, ki smo jih vsako leto vabili in želeli imeti v svoji družbi. Tako se je druga petletka našega neoficielnega kluba pričela v dobrem znamenju prirastka in razmaha.« Peš so odšli skozi Gorajte v Pevno, kje je »naš dušni pastir tov. Šolar opravil sveto mašo.« Profesorji so obiskali še dom prelata Kalana in nato odšli v Škofjo Loko na verando v Plevni, »kjer se je razvil prav prijeten prijateljski sestanek«. Sestanka so se udeležili Planina, Dolenc, dr. Gorjanec, Šolar, dr. Koblar, Košir, Debeljak, dr. Demšar, Sušnik, Stanovnik, Molinaro, Fortuna, Jesenovec, Alič, dr. Žontar in dr. Blaznik. Popoldne so prišli še Filip Terčelj, nekdanji loški mestni kaplan, Marija Strauss, rojena Šmid in Peter Eržen.

Naslednje leto v soboto, 22. avgusta 1936, je bil sestanek loških profesorjev, ki je pomenil odločujoči korak pri ustanavljanju muzeja in muzejskega društva. Profesorji so najprej odšli na Hribec. Šolar je tam opravil sv. mašo, nato so si tovariši ogledali obrat banovinske mlekarske šole, kjer je bila družčina tudi pogošče-

Ljubljana, Enota Kranj: SI ZAL KRA/0144 Žontar Josip.

13 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka, *Kronika sestankov loških profesorjev*.

Škofjeloški profesorji na Hribcu, 1936: Žontar, P. Sušnik, L. Sušnik, Demšar, Fajdiga, Jesenovec, Molinaro, Dora Vodnik, Dolenc, Gorjanec, Koblar, Alič, Fortuna.
 Spredej stojijo: Stanovnik, Eržen, Blaznik. Spodaj sedijo: Čemažar, Košir, Šolar, Planina.
(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka)

na. Sledil je ogled tovarne klobukov Šešir, potem pa še prijateljski pogovor v gostilni pri Matevžu Zihlerlu. *»Po kosilu je tov. Planina na kratko razložil potrebo, da se v loškem okraju začno zbirati zgodovinski predmeti in se ustanovi mestni muzej ... Vsi tovariši so idejo odobrili in so kot kulturni delavci loškega okraja podpisali vlogo na občinsko upravo mesta Škofje Loke ... Prvič sta se sestanka udeležila tov. Čemažar in dr. Fajdiga. Za prihodnje leto smo sklenili, da povabimo še tov. Žigona Joka ter mlajše kolege: Hafnerja Stanka iz Loke, Polenca Toneta iz Puštala, Bertoncija Lojzeta iz Reteč, Štalca Ivana iz Dolenje vasi in gdč. Avguštin iz Starega dvora.«*

Pobuda za ustanovitev loškega muzeja, ki so jo poslali na mestno upravo, je podpisalo kar 19 članov Profesorskega ceha: Ivan Dolenc, dr. Vilko Fajdiga, dr. Pavle Blaznik, Franc Jesenovec, dr. Lovro Sušnik, dr. Franc Koblar, Dora Vodnik Pegam, Maks Stanonik, Franc Alič, dr. Josip Žontar, dr. Tine Debeljak, dr. Martin Gorjanec, Franc Košir, Jakob Šolar, Franc Čemažar, Lovro Sušnik, France Planina in Ivan Molinaro. Pobuda za ustanovitev loškega muzeja predstavlja prvi dokument v knjigi zapisnikov sej Muzejskega društva Škofja Loka.¹⁴

Občinska uprava je avgusta 1936 z naklonjenostjo sprejela pobudo in obljubila prve zasilne prostore za mestni muzej. Leto dni kasneje, julija 1937, je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo.

14 Fotografija dokumenta je objavljena v publikaciji: *Za našo stvar : 80 let Muzejskega društva Škofja Loka*, str. 30.

Škofjeloški profesorji v gostilni Pri Pepelnaku, 22. 8. 1936. Sedijo: Stanonik, Koblar, Čemažar, Dolenc, Fajdiga, L. Sušnik, Gorjanec. Stojijo: P. Sušnik, Košir, Alič, Planina, Dora Vodnik, Šolar, Debeljak, Blaznik, Žontar, Molinaro, Fortuna, Jesenovec.
(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka)

Kronika sestankov loških profesorjev (1930-1965) vsebuje tudi širši seznam tovarišev loškega Proforskega ceha, ki so ga sestavili leta 1935 in dopolnjevali v naslednjih letih. Na seznamu, ki je urejen po abecednem redu, so bili leta 1935 navedeni: Alič Franc, Bernik Vinko, Blaznik dr. Pavle, Čemažar Franc, Debeljak dr. Tine, Demšar dr. Josip, Dolenc Ivan, Dolinar dr. Tone, Eržen Peter, Fajdiga dr. Vilko, Fortuna Martin, Gorjanec dr. Martin, Jesenovec Franc, Koblar dr. Franc, Košir Franc, Miklavčič Maks, Molinaro Ivan, Planina Franc, Stanonik Maks, Strauss, roj. Šmid Marija, Sušnik Pavle, Sušnik dr. Lovro, Šimenc Josip, Šolar Jakob, Terčelj Filip, Vodnik, roj. Pegam Dora, Žontar dr. Josip. V naslednjih letih (1937-1939) so bili pripisani še: Polenec Tone, Hafner Stanko, Bertancelj Lojze, Štalc Ivan, Auguština Brigita, Žigon Joka, Ažbe Marijan in Šifrer Tone. Sestankov loških profesorjev se je udeleževal tudi dr. Anton Vodnik.

To je bil tudi že čas, ko je Žontar že zaključeval *Zgodovino mesta Kranja*. Blaznik je v pismu Žontarju izrazil veselje nad dejstvom, da njegovo pisanje knjige o zgodovini mesta Kranja dobro napreduje. »*Celje 27. 1. 1936 Dragi gospod doktor! Priprave za izdajo Zgodovine Kranja so torej tako rekoč zaključene. Iskreno me veseli, da bo kmalu prišlo delo, ki ga že tako težko čakam. Vračam vam skico, v katero sem začrtal meje freisinškega gospostva. Korigiral sem jo samo na severu ...*« Podobno je pisal Blaznik tudi v drugem pismu konec leta 1938, vsebina se sicer nanaša predvsem na zgodovinske zapiske. Blaznik Žontarju svetuje, naj glede gruntarjev preveri katastrske zapiske iz leta 1825. Pismo »*Celje*

11. decembra 1938« pa zaključuje »... stvar gre torej h koncu. Težko že čakam! ...«. Josip Žontar se je 21. avgusta 1939 ponovno udeležil srečanja profesorjev škofje-loškega okraja. Takrat so se z najetim avtobusom odpeljali v Sorico. To je bilo tudi leto, v katerem je bil slovesno odprt Loški muzej.

Leta 1939 je Muzejsko društvo za Slovenijo izdalo Žontarjevo obsežno znanstveno monografijo *Zgodovina mesta Kranja*, za katero je leta 1940 prejel državno priznanje Kraljevine Jugoslavije, red sv. Save 4. stopnje. Blaznik je ob njenem izidu zapisal: »Kranj si lahko čestita, da je dobil svojo zgodovino mojstrsko opisano in da ga v tem oziru nobeno mesto v Sloveniji ne dosega ... Ogromno znanstveno delo je v vsakem pogledu izredno uspelo. Obogatilo je našo znanstveno literaturo, obenem pa nakazalo pot, kako je treba obdelati slična vprašanja v drugih predelih. Koliko pobud najde v njem zgodovinar, koliko novih problemov se mu odpira.«¹⁵ Nedvomno se je Blaznik pri svojih raziskavah, posebno še v občudovanja vredni sintezi o zgodovini Škofje Loke in freisinškega gospostva, zgledoval tudi po tej knjigi.

Sodelovanje med Blaznikom in Žontarjem se je nadaljevalo. Novembra 1939 je Blaznik iz Celja Žontarju poslal obljubljeni gradiva »... gradiva, ki sem ga obljubil, hkrati tudi ... (gradivo) iz Lemberga, za katerega me je naprosila P. Z. Nekaj malega je in mislim, da bo dobrodošlo. Z iskrenimi pozdravi, Pavle Blaznik.« Iz leta 1940 se je ohranilo tole pismo: »Celje 23. 9. 1940 Dragi gospod doktor! Najprej glede sodnijskega arhiva. V Celju je precej tega gradiva, in sicer je v glavnem shranjeno v celjskem muzeju. Je pretežno iz 17. stoletja. To gradivo je svoj čas v ekscertu priobčil celjski zgodovinar Gubo v Mittheilungen des Historischen Vereins für Steiermark. Upošteval pa ni ene knjige, ki ni bila v muzeju, marveč se še danes nahaja na celjskem magistratu. Podobno gradivo samo v primeroma manjšem obsegu se nahaja tudi na občini v Teharju. Sedaj pa prihajam s svojo prošnjo, o kateri sva se že zadnjič menila. Mogoče bo seminar vendar eno ali drugo stvar pojasnil. Gre za imena, ki so tako rekoč lokalizirana, pa je vprašanje, ali so še ohranjena, in za imena, ki jih nisem mogel lokalizirati. V prvo skupino spadajo: Sweinitz zu Veittingen ...« Blaznik je zapisal 24 imen in zaključil: »Prosim torej, če se bo dalo kaj dognati. Enako sem tudi jaz na razpolago, če morem v svojem seminarju kaj pomagati pri vašem delu. Za uslugo se Vam že vnaprej lepo zahvaljujem in vas prav iskreno pozdravljam Vaš vdani Blaznik Pavle.«

Z 2. svetovno vojno so prišli težki časi. O tem, kako so zadeli Blaznika, je zapisal Žontar: »Težki časi, ki so nastopili z nemško okupacijo, so močno prizadeli prof. Pavla Blaznika in njegovo družino. V Celju je moral pustiti vse imetje z bogato knjižnico in gradivom za nadaljnje znanstveno delo.«¹⁶ Zato tudi takratna Žontarjeva pisma Blazniku niso ohranjena.

15 Blaznik, Dr. iur. & phil. Josip Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 353.

16 Žontar, Pavletu Blazniku ob sedemdesetletnici, str. 127.

Vojna leta tudi za Žontarja niso bila lahka. Po nemški okupaciji aprila 1941 je izgubil službi na kranjski gimnaziji in pravni fakulteti. Takrat je prišel k Žontarju dr. Karl Starzacher, vodja celovškega arhiva (Gauarchiv), in mu ponudil zaposlitev pri zaščiti arhivov, bibliotek in muzejev. Žontar in Starzacher sta se poznala še iz dunajskih študentskih let. Žontar je ponudbo sprejel, čeprav ne brez pomislekov, ter bil 1. maja 1941 sprejet v službo pri civilni upravi kot »pomožni nastavljenec« brez uradniškega statusa, dodeljen centralnemu matičnemu arhivu (arhivu matičnih knjig) v Kranju.¹⁷ Kljub pritiskom, naj se priglasijo za rajhovsko državljanstvo, Žontar tega ni storil, čeprav bi lahko, ker je bila njegova mati iz Untersiebenbrunn v Spodnji Avstriji. Zato so ga Nemci želeli izseliti, pred čemer pa ga je, potem ko so bili Nemci s tem ukazom že v njegovi hiši, rešilo potrdilo o službovanju pri civilni upravi. Žontar je med 2. svetovno vojno pod nemško okupacijo odigral pomembno vlogo pri reševanju in skrivanju slovenskih knjig, arhivov in muzealij. Njegova glavna naloga je bila sicer zbiranje matičnih knjig, delno tudi arhivov. V soglasju s celovškim arhivom je na podružnici urada zaposlil še tri osebe. Uradno so sicer izstavljali izpiske iz matičnih knjig, »vendar pa je bilo tega dela malo in smo se s tem le ščitili«.¹⁸ Glavno je bilo zbiranje in urejanje arhivov. Iz teh so odbirali dragocenosti in vse, kar je bilo pomembno za zgodovino Slovencev. Zbrano so skrivali v različne kleti in druga skrivališča. S sodelavci je v Kranj vozil tudi slovenske knjige iz različnih knjižnic in jih tako reševal pred nemškim uničenjem. Nemci so redko prihajali v urad in niso imeli pregleda nad njegovim delom, razen iz poročil, ki jih je Žontar pošiljal v Celovec, ki pa so bila smiselno prirejena. Prav tako so skrbno skrivali dragocenejše arhive in knjige, da jih Nemci ne bi odpeljali. Iz transportov, ki so bili že pripravljeni za odvoz v Celovec, so dragocene knjige zamenjali z drugimi, nepomembnimi. Reševali in skrivali so tudi dragoceno cerkveno opremo (zlate kelihe ipd.) in zapuščino nekaterih posameznikov, da ni postala nemški plen. Pri tem delu je Žontar marsikdaj tudi precej tvegaval. M. Zois, ki je bil postavljen za varstvo spomenikov v Kamniku, je namreč nemške oblasti opozarjal »naj na njega (Žontarja) kot Slovenca dobro pazijo«. Ko je Žontar leta 1942 na lastno pest odpeljal izjemno dragoceno Lavičkovo lekarniško zbirko, ki je bila na kranjski železniški postaji že pripravljena za transport v Nemčijo, so mu Nemci ostro prepovedali vsakršno vmešavanje v zadeve, povezane s transporti. Žontar je Lavičkovo zbirko odpeljal in skril s pomočjo kmetov, ki so prišli na postajo z vozovi in se pri tem domiselno izgovoril na ukaz iz Celovca.¹⁹ Za tovrstno reševanje se mu je že leta 1942 v posebnem pismu zahvalil dr. Rudolf Andrejka: »Beograd 27. 6. 1942. Dragi gospod profesor! Moja svakinja mi je sporočila iz Selc, da so se po Vaši zaslugi rešili rodovniki

17 SI_ZAL_KRA/0144.

18 Izjava profesorja Fistra, zaposlenega v matičnem uradu, 1952, SI_ZAL_KRA/0144.

19 Košir, »Naša dolžnost je, da vse rešimo in ohranimo«: dr. Josip Žontar in reševanje kulturne dediščine pred uničenjem ter nacističnim plenjenjem na primeru lekarniške zbirke Bohuslava Lavičke, str. 28-29.

gruntarjev Selške doline, ki sem jih sestavljal v 10 letnem trudu, mestoma za 300 let nazaj. Prejmite za to veliko uslugo, ki ste jo storili ne samo meni, ampak našemu domoznanstvu sploh, mojo toplo zahvalo ... sprejmite pristrčne pozdrave vašega Rudolfa Andrejke.» Po vojni so se Žontarju zahvalili še številni drugi. Med vojno je Žontar, ki je občasno potoval v Ljubljano, prenašal različno pošto, med drugimi tudi dr. Francetu Kidriču v obdobju, ko je bil ta skupaj z ženo zaprt v Begunjah (od novembra 1943 do septembra 1944). V zapor mu je pošiljal tudi pakete. Z njim je bil v zelo dobrih odnosih še iz skupnih dunajskih časov (1914–1919), ko je bil Kidrič zaposlen v dunajski dvorni knjižnici. Naklonjena sta si ostala vse do Kidričeve smrti (1950). Tako pred vojno kot po njej je Kidrič Žontarja obiskoval v Kranju.²⁰ Glede dela celovške podružnice, v zvezi z reševanjem arhivov in starin na Gorenjskem,²¹ pa od leta 1943 navodila niso prihajala le iz Celovca, marveč tudi od Osvobodilne fronte.

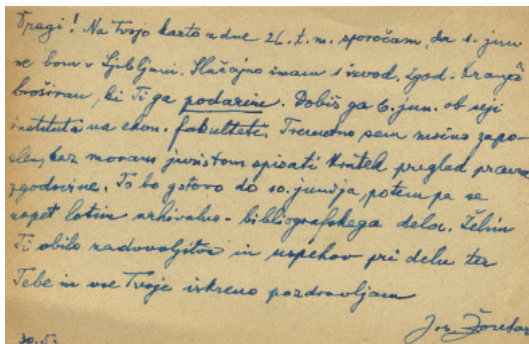
Leta 1945 se je Žontarjevo življenje nadaljevalo tam, kjer se je ustavilo leta 1941. Med letoma 1945 in 1950 je ponovno poučeval na kranjski gimnaziji, leta 1945 pa mu je minister za prosveto obnovil predvojno docenturo na Pravni fakulteti, kjer je s predavanji iz pravne zgodovine začel v zimskem semestru leta 1945/46. Med letoma 1945–1949 je bil še poverjenik za zaščito zgodovinskih spomenikov za Okraj Kranj pri Zavodu za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije. V tem času je bil Blaznik vodja celjske gimnazije, leta 1949 je bil poslan v Avstrijo, kjer naj bi pomagal iskati iz Jugoslavije odpeljane kulturnozgodovinske predmete.

Leta 1950 je Žontar prenehal s poučevanjem na kranjski gimnaziji, takrat sta z Blaznikom postala sodelavca na inštitutu pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Blaznik je bil nastavljen za problematiko agrarne zgodovine, Žontar pa za tematično starejše slovenske gospodarske zgodovine. Obenem sta bila tudi zunanja sodelavca Inštituta za zgodovino pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU) pri načrtovanju projekta gospodarske zgodovine Slovencev. V tem obdobju sta se že tikala, kar je razvidno iz njune korespondence: »30. 4. 1950 *Dragi! Ob prejemu majske plače sem opazil na plačilni poli gospodarske fakultete ponovno s črnilom dodano Tvoje ime. Na vprašanje, kako pride do tega, mi reče uradnik računovodstva, da si že imenovan. Torej se ni tako zavleklo, kakor se je drugim in boš kmalu prišel v Ljubljano. Jaz bom pa s prihodnjim ponedeljkom moral pričeti na pravni fakulteti predavat kot honorarni predavatelj narodno pravno zgodovino (3 x na teden), bo pa kratka učna doba, do nekako 10. junija. Zdi se mi, da bi bilo za naju oba koristno, ako bi se sestala in izmenjala misli, ter precizirala in koordinirala najino delo in nastop na ekonomski fakul-*

20 V času Kraljevine je dr. France Kidrič prosil Žontarja, če se lahko pri njem v Kranju za nekaj časa skriva njegov sin Boris. Žontar je pristal in Boris se je nekaj časa skrival na velikem Žontarjevem vrtu in v sušilnici za sadje, ki je stala na vrtu. France Kidrič je ob tej priložnosti Žontarju dejal: »Borisu se je lahko iti komunizem, ko ga jaz plačujem.«

21 Žontar, Prelomna leta v očetovem življenju, str. 12.

teti. Pri raznih prilikah sem mogel ugotoviti to in ono. O vsem pa bolje ustno. Da boš informiran računaj s tem, da sem ob sredah gotovo v Ljubljani. Med 9h in 12h vprašaj na dekanatu pravne fakultete. Tudi pri SAZU Te željno pričakujejo za sodelovanje. Sprejmite pristrčno zahvalo gospa soproga in Ti, za izredno izkazano ljubeznivost ob mojem bivanju v Celju, pa tudi lepe pozdrave, tvoj Josip Žontar.«²² Pa še iz majskega pisma: »10. 5. 1950 Dragi! Na tvojo karto z dne 26 tega meseca sporočam

Hrbtna stran razglednice, ki jo je Žontar poslal Blazniku iz Ljubljane v Celje, 30. 5. 1950. (hrani: Marija Blaznik Leskovar)

da 1. junija ne bom v Ljubljani. Slučajno imam en izvod Zgodovine Kranja broširan, ki Ti ga podarim. Dobiš ga 6. junija ob seji instituta na Ekonomski fakulteti. Trenutno sem močno zaposlen, ker moram juristom spisati Kratek pregled pravne zgodovine. To bo gotovo do 10. junija, potem pa se zopet lotim arhivalno-bibliografskega dela. Želim Ti obilo zadovoljstva in uspehov pri delu ter Tebe in vse Tvoje iskreno pozdravljam Josip Žontar.«

Jeseni istega leta se je Žontar Blazniku oglasil iz Radencev: »Dragi! Jaz sem že en teden tu na zdravljenju. Ostanem ako ne pride kaj vmes do 20. oktobra. Ali si že videl, kako pripravljajo prostor za dekanat in institut v 3. nadstropju Gregorčičeve 27. V najino delovno sobo bi namestil svoj kavč ... Upam, da nimaš Ti nič proti temu. Tovariš dekan je na to pristal ... Ali se je zadeva s Tvojo kulturno karto že uspešno uredila? Če bo kaj novega, mi prosim piši. Naslov: Radenci ... Pristrčno pozdravljam Tebe in gospo soprogo, Tvoj vdani Josip Žontar.«

Pismo iz leta 1951, ki ga je Žontar pisal Blazniku, priča o intenzivnem raziskovalnem delu: »v Kranju 4. 3. 1951 Dragi, zdi se mi primerno in potrebno, da Te o vsem sledečem informiram: Ko sem zadnjič 1. marca bil na dekanatu Ekonomske fakultete, sem slišal, da se zdravje g. prof. Vojske²³ obrača na boljše in da so mu pisali v zadevi publikacije Tvoje 'Kol.S.p.'²⁴ da pa baje zaenkrat še niso prejeli odgovora. Baje nameravajo dobiti po posredovanju 'patrona' gospodarskega sveta potreben denar za publikacijo in honorar. To ad informandum. 2. G. prof. Kos²⁵ je preučil Tvoj spis ter se jako pohvalno izrazil o njem. Jaz ga še nisem videl. G. prof. Kos še ni spraval zadevo glede publikacije Tvojega dela med

- 22 Žontarjeva pisma Blazniku so shranjena v Blaznikovi korespondenci, ki jo hrani Marija Blaznik Leskovar, enako velja za večino Žontarjevih pisem v nadaljevanju, pri katerih nisem posebej pisal opomb.
- 23 Vojska Danilo, dekan ekonomske fakultete v Ljubljani 1948-1952.
- 24 Blaznik, *Kolonizacija in kmetско podložništvo na Sorškem polju*, 1953.
- 25 Dr. Milko Kos.

izdajami SAZU na sejo; pred kratkim se je oglasil pri njem, kot nekak odposlanec Ekonomske fakultete g. dr. P.²⁶ v zadevi Tvojega dela, vendar si nisem docela na jasnem. Iz krogov, ki so g. predsedniku SAZU zelo blizu, pa sem mogel točno posneti, da Ti je zagotovljena publikacija pri SAZU, ako ne bi iz kakšnih drugih razlogov dal prednost publiciranja pri ustanovi, na kateri si nastavljen. Seveda mora soodločati vprašanje primerne honorarja, glede katerega so si, vsaj tak vtis imam, tudi pri Ekonomski fakulteti na jasnem. Gotovo boš sam najbolj vse presodil ter Ti želim najboljšega uspeha. Smatral sem pač kot potrebno, da vse to iznesem, ker si mi zaupal razne težkoče, ki so v zvezi s Tvojim znanstvenim delom. Ko boš imel že Besnico²⁷ v omari sestavljeno, pa mi jo na kakšen način prinesi, eventualno v fakultetno pravno knjižnico, kjer jo lahko daš bibliotekarju Beranu²⁸ z naročilom, da mi jo izroči. Seveda jaz ne bom mogel tako hitro opraviti dela. Mimogrede bi me zanimalo, kakšno mnenje imaš glede naselitve Sorškega polja v rimski dobi in o poteku rimske ceste preko njega. Ali nisi s profesorjem Planino izkopaval pred leti v tem okolišu? Ne vem ali si bil zadovoljen z rezultati? Kmalu se torej loči od Besnice, kajti zdaj prične podrobno delo na 'Leksikonu'²⁹ gospodarske in socialne zgodovine k kateremu Te bom iskreno vabil k sodelovanju. Prirčen pozdrav Tebi, poklon gospe soprogi Josip.«

Žontar in Blaznik sta se pri zgodovinskih raziskavah ves čas medsebojno podpirala, o čemer priča Blaznikovo pismo: »9. 3. 1951 v Celju Dragi, Iskreno se Ti zahvaljujem za Tvoje prijazno sporočilo. Po dolgem dolgem času čakanja mi je prvi svetel žarek. Saj sem skoraj začel dvomiti v svoje delo. V zadoščenje mi je, da trud le ni bil popolnoma zaman. Kakor je iz vsega razvidno bo nujno treba počakati na povratek dekana Vojske, ki naj bi se glede na tvoje sporočilo kmalu vrnil. Glede Besnice Ti sporočam, da je delo pri zbiranju gradiva v toliko napredovalo, da mi je mogoče rekonstruirati po gospostvih vse kmetije in jih tudi točno lahko lokaliziram na osnovi franciscejske mape. Pri tem mi je precej pomagal srečen slučaj, da je prav za Besnico in Zabukovje z Rakovico ohranjen jožefinski kataster. Ko se bo vreme ustalilo in bo skopnel sneg, bom šel za nekaj dni na teren. Kakor hitro bom s konceptom gotov, Ti ga bom izročil v pregled. Glede Sorškega polja v predсловenski dobi Ti lahko sporočim, da zelo mnogi znaki kažejo na to, da sorško ozemlje ni bilo odmaknjeno od takratnega življenja. Izkopavanja so se pač temu ozemlju skoro docela izmikala, vendar kažejo mnogi sledovi na naseljenost v predсловenski dobi. Naše izkopavanje v Retečah

26 Najverjetneje Drago Potočnik, ki je bil tudi zaposlen na Ekonomski fakulteti.

27 Mišljena je razprava: Blaznik, Pavle: *Zemljiška gospostva na besniškem ozemlju*, 1953.

28 Jaromir Beran, takratni knjižničar Pravne fakultete. Leta 1952 je doktoriral na Pravni fakulteti. Potem, ko je bil Žontar poleti 1952 odstranjen s Pravne fakultete, je moral Beran na zahtevo dekanata praktično brez priprav prevzeti pouk pravne zgodovine, pri čemer je uporabil zapise Žontarjevih predavanj.

29 *Z Leksikonom* je mišljen projekt gospodarske zgodovine Slovencev, več o tem sledi v nadaljevanju članka.

žal ni rodilo pričakovanega sadu, a s tem ni nič rečeno. Prav tisti grob, kjer smo mi kopali je bil oročan. Pri svojem delu ob Besnici sem ugotovil, da so bile nekatere kmetije nekaj časa združene s Turnom. Kje so danes turnske arhivalije, o katerih si mi 1945 izročil točen seznam? Vmes je namreč nekaj urbarjev, ki bi mi bili zelo dobrodošli. Te dni se je na Kosovo iniciativo zglasil pri meni Vilfan³⁰ zaradi sodelovanja pri Ljubljanskem zborniku. Skoraj ne bo mogoče odbiti. Seveda se raztrgati ne bo mogoče. Upam pa, da mi bo vseeno še ostalo kaj časa za sodelovanje pri Leksikonu. Pristrčno se ti še enkrat zahvaljujem za Tvojo prijaznost. Iskreno pozdravljam Tebe in Tvoje Pavle.«

Žontar je Blazniku odgovoril konec meseca: »31. 3. 1951 Dragi! Prav na skromnem papirju Ti odgovarjam na zadnje pismo. Urbarji graščine Turn pri Preddvoru so še pri meni. Spravil sem jih že v zaboj, da jih odpravim v ODAS³¹ v Ljubljani, pa zaradi stalno slabega vremena in neprimernih prometnih sredstev nisem tvegala. Oglasi se kar pri meni in izpiši vse potrebno. Še nekaj novic, ki pa jih morda že poznaš. Plače bodo zvišane, znanstvenim sodelavcem, kakor kaže najmanj. Odvisno pa je od predlogov fakultete. V tem oziru bi bilo daleko ugodneje, če bi bil dekan v Ljubljani. Zadnjič sem slišal, da ni docela sigurno, da se vrne že maja, morda šele avgusta. Ako pa je na tem kaj resnice, moraš v zadevi svoje publikacije ukreniti potrebno, ker bi sicer še na Akademiji usahnil denarni viri in bi še tam odgodili publikacijo. Dobili bomo baje tudi boljše živilske karte. R1 bodo najbrž zamenjali z R1b ali R1a. Gotovo si že informiran o tem. Osebnost imam neko sitno prošnjo. Urediti moram svoj službeni list. Doba okupacije je močno škodovala uradnim dokumentom gimnazije. Zdaj točno ne vem, kako je bilo z mojim službovanjem v Celju. Leta 1923 jeseni sem še nekaj časa služboval, potem sem pa odšel in pozneje nastopil službo v Mariboru. Kako bi ugotovil, kdaj sem odšel iz Celja? Ali se da to iz uradnih dokumentov celjske gimnazije ugotoviti? Morda bi preko kakšnega bivšega kolega to dal napraviti ker bi nujno to rabil. Priporočam se za pojasnilo in iskreno pozdravljam Tebe in Tvojo družino vdani Josip Žontar.«

Mesec dni kasneje je Blaznik napisal Žontarju: »Celje 7. 4. 1951 Dragi! Kakor sva se domenila Ti pošiljam svoje razprave v pregled. Že večkrat sem Te hotel za to sam naprositi, pa se skoraj nisem upal glede na Tvojo veliko zaposlenost. Tem bolj sem bil vesel Tvoje ponudbe. Ne vem v kakšnem času boš uspel razpravo pregledati. Ali že zaradi turnskih urbarjev se moram pri Tebi kaj kmalu zglasiti. Če bo šlo po načrtu, se bom mudil prihodnji teden na terenu. Rad bi združil eno in drugo pot. Tako mislim da bi se oglasil pri Tebi (v Kranju) predvidoma v petek 13. tega meseca popoldan. Ostal bi od enega vlaka do drugega. Prišel bi iz gorenjske smeri. Prav iskreno pozdravljam Tebe in Tvoje, Pavle.«

30 Dr. Sergij Vilfan.

31 Osrednji državni arhiv Slovenije.

Leta 1951 in 1952 sta se verjetno več srečevala, tako da je naslednje ohranjenno Žontarjevo pismo iz poletja naslednjega leta, ko piše Blazniku: »21. 6. 1952 *Dragi! Odkar je padla odločitev glede prevedb se še nisva videla. Zelo rad bi slišal Tvoje mnenje in vprašal v neki zadevi za svet. Ker bo prihodnji teden seja pri historičnem inštitutu, bi to prilikom rad porabil v ta namen, ker osebna izmenjava misli mnogo več velja kot pismeni izraz. Lepo pozdravlja gospo soprogo in Tebe vdani Josip Žontar.*«

To je bilo zadnje pismo, preden se je položaj 13. 7. 1952 za Žontarja začel radikalno spreminjati. Politična oblast si je že od vsega začetka prizadevala podrediti Univerzo v Ljubljani njenim ideološko političnim naziranjem. Potem ko so v prvih letih po vojni razrešili številne profesorje na podlagi zakona, pa je tiste, za katere niso imeli pravno-formalnega razloga, varoval še dokaj avtonomni položaj univerzitetnih organov, posebno še, če še niso bili dovolj stari za upokojitev. Poletje leta 1952 je bilo, kot ugotavlja Aleš Gabrič,³² čas izjemnih političnih ideoloških pritiskov na ljubljansko univerzo. Teološka fakulteta je bila takrat praktično izločena iz sklopa univerze. Skoraj istočasno je Svet za prosveto in kulturo junija 1952 zaradi politično ideoloških razlogov razrešil in odpustil skupino profesorjev Pravne fakultete: dr. Janka Polca, dr. Leonida Pitamica in dr. Albina Ogrisa ter asistenta Boruta Režka. Na Žontarja in univerzo so takrat začeli izvajati pritisk z anonimnimi časopisnimi članki, saj politične oblasti niso imele pravno-formalnega razloga za Žontarjev samodejni odpust. Anonimni pisec je 13. julija 1952 v pismih bralcev v *Slovenskem poročevalcu*, glasilu OF Slovenije, ostro napadel Žontarja in od univerze zahteval, da ga odpusti, češ da Žontar leta 1914 naj nebi bil naklonjen ideji političnega združevanja južnih Slovanov, »da je leta 1941 nadaljeval svoje notorično izdajstvo Slovenstva, postal vodja urada za utrjevanje nemštva ... z vso vnemo pisal članke v *Karawankenbote* ...«, in se čudil »da se nihče do sedaj še ni spotaknil niti ob to, da je bil pred kratkim v *Nemčiji*, kjer je zastopal slovensko pravno zgodovino, na kongresu pravnih zgodovinarjev.«³³ Napadi na Žontarja so bili v kontekstu širše ideološke čistke na Pravni fakulteti. Žontar je sicer s tiskovno tožbo dosegel objavo popravka, ki ga je nato 23. 9. 1952 *Slovenski poročevalec* objavil, a so se skonstruirani časopisni napadi na Žontarja, celo z dvakratno objavo njegove karikature, v omenjenem časopisu vseeno nadaljevali.

Ko so se začeli časopisni napadi na Žontarja, je bil ta v precejšnji negotovosti, saj česa takega nikakor ni pričakoval. Tudi ni bilo jasno, niti njemu niti njegovi okolici, kaj ti napadi pomenijo. Med drugim so bili še živi spomini na represijo, ki je zadela nekatere Žontarjeve sodelavce in znance, na primer dekana pravne fakultete dr. Borisa Furlana leta 1947, ki je bil obsojen na smrt, kasneje pa »pomiloščen« na dvajset let zapora. Žontar je Furlana dobro poznal in mu je tik pred aretacijo poslal sožalno pismo ob smrti žene, kar je zabeležila tudi UDBA, ki je

32 Gabrič, Obdobje po letu 1945, str. 22.

33 *Slovenski poročevalec*, 13. 7. 1952.

Furlanu zaplenila vso korespondenco. Takrat so bili na omenjenem procesu zaprti in sojeni tudi profesor Leon Kavčnik ter Kranjčana Franjo in Ljubo Sirc, slednja sta bila Žontarjeva znanca. Podobno usodo je doživel tudi Žontarjev strokovni kolega pri raziskovanju zgodovine slovanskega prava Aleksander Vasiljevič Solovjev (med drugim sta bila skupaj na kongresu v Bratislavi, leta 1933), ki je bil dekan komaj osnovane pravne fakultete v Sarajevu, aretiran in zaprt leta 1949. Komunistična partija je v začetku petdesetih let sicer opuščala najbolj groba sredstva za doseg lastnih političnih ciljev na univerzi,³⁴ a ostri časopisni napadi so ustvarili atmosfero negotovosti. Takratno dogajanje ilustrira tudi Žontarjevo pismo

Blazniku: »Dragi! Bil sem na ekonomski, pa so mi rekli, da imajo naročilo samo glede Tebe, da podaš sporočilo o svojem znanstvenem delovanju. Jaz ne pridem v poštev, tako so dejali. Lepo pozdravlja Tvoj vdani Josip Žontar.« Da Žontarjeva negotovost ni bila neutemeljena, priča tudi primer dr. Jakoba Šolarja,³⁵ ki je bil po pogromu v *Slovenskem poročevalcu* (7. 9. 1952) odpuščen iz službe na SAZU (30. 10. 1952), zaprt (11. 12. 1952) in na podlagi konstruktorov obsojen na deset let strogega zapor (30. 12. 1952). Skupaj s Šolarjem je bil na šest let strogega zapor obsojen tudi redni profesor na Teološki fakulteti dr. Janez Fabijan.

V teh, za Žontarja težkih časih je Blaznik pokazal veliko mero solidarnosti. Takrat je živel še v Celju, odšel je v Kranj in ga obiskal. Anica, Žontarjeva žena, mu je dejala, kako je pogumen, da je prišel na obisk, saj so se ga nekateri kolegi zaradi negotove situacije, v prepričanju, da Žontarja nadzorujejo, bali obiskati. Žontar je bil Blazniku za to podporo zelo hvaležen, kar je razvidno tudi iz naslednjega pisma: »Dragi! Dogodki zadnjih tednov so bili zame presenečenje. Zato se za Tvoj ljubeznivi obisk tem iskreneje zahvaljujem. Žal se nisva dobila, dasi sem Te vsak teden iskal v ODAS-u.³⁶ Bil sem mnenja, da bo na mojo prošnjo izvedena disciplinska razprava prinesla neko pojasnitev in ureditev, toda ni bilo dovolj, da so mi vzeli honorarno zaposlitev na Pravni fakulteti, obveščen sem, da je pristojni dekan Ekonomske fakultete stavil predlog, da se mi odpove službeno

Karikatura Josipa Žontarja, objavljena v *Slovenskem poročevalcu*, št. 226, 23. 9. 1952.

V naslednji številki (227), 24. 9. 1952, je bila objavljena podobna Žontarjeva karikatura skupaj s člankom, ki je nosil naslov *Rešitev uganke*.

34 Gabrič, *Obdobje po letu 1945*, str. 22.

35 Član škofjeloškega Profesorskega ceha, več glej *Za našo stvar*, str. 29.

36 Osrednji državni arhiv Slovenije.

razmerje tudi na tej fakulteti in sem s koncem septembra brez službe. Kje dobiti nastavitev je težko, ker se nihče ne upa zavzeti zame. Kaj porečeš o tej 'odisejardi'? Nikdar ne bi pričakoval kaj takega. Kdaj prideš v Ljubljano zopet po poslu? Iskreno pozdravlja Tvojo soprogo z družino in Tebe, Josip Žontar.»

Blaznik je Žontarju takole odgovoril: *»Celje, 22. 8. 1952 Dragi! Ob povratku z morja, kjer sem prebil kakih deset dni in zdravil na soncu svojo revmo, me je čakalo Tvoje pismo na katerega Ti lahko šele danes odgovorim. Prepričan sem, da Tvoje informacije ne morejo biti točne in da si preveč črnogled. Ali je bila preiskava zaključena? Do kakšnih rezultatov je prišla? Prav gotovo mora priti do takega razčiščenja, ki Tebi ne more biti v škodo. Kakor imam vedno precej urejen 'urnik', sem ravno v teh tednih vržen nekoliko iz tira. Zato ne vem točno povedati, kdaj bom v Ljubljani. Verjetno bom v ODAS-u v torek 26. 8. in 2. 9. V kolikor bo prišlo do sprememb, bom skušal v ODAS-u povedati čas, kdaj se bom spet tam mudil. Prav iskreno pozdravljam Tebe in Tvojo družino Pavle Blaznik.»*

Žontar se je odločil, da bo *Slovenski poročevalec* zaradi razžaljene časti tožil, kar je bilo pogumno, za urednike časopisa pa nezaslišana predrznost. Tako je bil v *Slovenskem poročevalcu* 4. oktobra 1952 objavljen oster in skrajno žaljiv tekst, a se je v napadih na Žontarja tokrat povsem izognil obdobju 2. svetovne vojne:³⁷ *»... kot zasmeh vsem poštenim ljudem, (si) upa dr. Josip Žontar tožiti naš list in trditi, da se mu glede njegovega ravnanja v letu 1914 ne more nič očitati ...«* Obtožba je Žontarju pripisala vlogo, ki je bila v nasprotju z resnico pri procesu proti prepovedancem iz leta 1914. Besedilo je bilo še vedno nepodpisano, a tudi zadnji tovrstni časopisni napad nanj.³⁸ Da ga zastopa v tožbi proti *Slovenskemu poročevalcu*, se je takrat Žontarju ponudila odvetnica Ljuba Prenner, a se je že odločil, da ga bo na sodišču zastopal dr. Jakob Mohorič. Okrajno sodišče v Ljubljani je na njegovo zahtevo 28. 10. 1952 izvedlo narok o sprejemu dokazov zaradi zavarovanja, kot priča pa je med drugimi nastopil tudi dr. Pavle Blaznik. Tako kot ostali (dr. Josip Mencej, prof. Franc Fister, Ante Gnidovec, Gregor Jelenc in Angela Perčič) je tudi Blaznik pričal v Žontarjevo korist.

Pred tem je Žontar Blazniku pisal: *»Dragi! Ne zameri, da sem Te hotel nadlegovati. Ker Te najberž ne bom dobil pravočasno v Ljubljani, Ti sporočam, da ni izključeno, da bom moral v svoji stiski izvesti postopek zavarovanja dokazov glede bistvenih dejstev iz dobe nemške okupacije ter bom v tem primeru tudi Tebe prosil, da daš potrebna pojasnila glede mene in mojega delovanja, ki pač ne zasluži očitka, da 'nisem pokazal niti malo patriotizma'. Ker pa je zelo važno, da se ves postopek izvede v Ljubljani, bi te dal vabiti na Tvoj začasni ljubljanski naslov. V kolikor boš imel vsled pota v Ljubljano stroške, Ti jih bom povrnil. Z najlepšimi željami in pozdravi Tvoji družini in Tebi ostajam Tvoj Josip Žontar.»*

37 *Slovenski poročevalec*, 4. 10. 1952.

38 Glavni režiser širše »čistke« in posledično tudi časopisnih napadov na Žontarja je bil Politburo CK KP Slovenije (seje 20. 12. 1951, 23. 4. 1952 itd.).

O ostrem napadu na univerzitetnega profesorja je razpravljal tudi univerzitetni svet, ki je menil, da članek sam po sebi ne daje povoda za disciplinski postopek zoper Žontarja, da pa je treba obtožbe razčistiti glede na nadaljnje delo na univerzi.³⁹ Ker je bil Žontar znanstveni sodelavec Ekonomske fakultete, je bila ta zadolžena, da razišče primer. Ekonomska fakulteta pa je pohitela in kar sama odpovedala službo svojemu znanstvenemu sodelavcu, a je Žontarja vzel v zaščito univerzitetni svet, ki je menil, da je tak postopek formalno nepravilen. Zato je ustavil postopek o odpovedi službe in sklenil, da je treba imenovati komisijo, ki bo raziskala upravičenost očitkov.⁴⁰ Univerza v Ljubljani je decembra 1952 oblikovala posebno komisijo, sestavljeno iz dveh članov Ekonomske fakultete, dveh članov Pravne fakultete ter predstavnika Zgodovinskega društva za Slovenijo. Komisija je pod predsedstvom prorektorja Gorazda Kušaja delala skoraj vso prvo polovico leta 1953 in je obtožbe, ki so bile leta 1952 objavljene na Žontarjev račun v različnih številkah *Slovenskega poročevalca*, v zelo obsežnem elaboratu ovrgla (9. 6. 1953). Komisija je v nasprotju z obtožbami ugotovila, da je Žontar med 2. svetovno vojno številne arhivske in muzejske predmete v dobršnem delu rešil skrivaj ter da ni objavil nobenega članka v časopisu *Karawanken Bote*. Ugotovila je tudi, da ne držijo niti druge obtožbe, ki se nanašajo na leto 1914, prav tako ne tiste iz 2. svetovne vojne. Kljub ugotovitvam komisije pa je bil Žontar zaradi časopisnih napadov prisiljen konec letnega semestra 1952 prenehati s predavanji na Pravni fakulteti. Profesor Milko Kos je zaradi tega po letu 1953 večkrat izrazil svoje razočaranje nad Pravno fakulteto.⁴¹ Bogo Grafenauer pa je zapisal: »... za zelo vidnega slovenskega zgodovinarja in pravnega zgodovinarja je ta življenjska pot gotovo nenavadna, lahko bi rekli po svoje tragična zanj in za fakulteto, na kateri bi mogel študentom posredovati svoje veliko znanje. S svojim delom je že v tridesetih letih našega stoletja dokazal, da med slovenskimi pravnimi zgodovinarji najbolje pozna široko jugoslovansko pravnozgodovinsko problematiko...«⁴² Grožnja, da bo Žontar ostal povsem brez službe, se vendarle ni uresničila, saj so se zanj zavzeli tudi drugi stanovski kolegi, posebno profesorja dr. Bogo Grafenauer in dr. Fran Zwitter, ki je bil takrat tudi rektor univerze. Posledično je moral Žontar sicer prenehati predavati tudi na Ekonomski fakulteti, obramba njegovih stanovskih kolegov pa je zalegla vsaj toliko, da je ohranil službo na ekonomskem inštitutu in mu je bilo še naprej omogočeno opravljati raziskovalno delo.⁴³ Kako je univerzitetni svet skušal zaščititi Žontarja, nam pove zapisnik 2. redne seje univerzitetnega sveta z dne 23. 11. 1953: »... univerzitetni svet sklene, da se načelno strinja s sklepom fakultete, da pa bo o razrešitvi

39 Gabrič, Odpuščanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov, str. 24.

40 Prav tam.

41 Grafenauer, Ob osemdesetletnici Josipa Žontarja, str. 180.

42 Grafenauer: In memoriam dr. Josip Žontar (23. IX. 1895–24. IV. 1982), str. 235.

43 Gabrič, Odpuščanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov, str. 24.

sklepal potem, ko bodo tov. rektor, kakor tudi fakulteta dobili od SPK (Svet za prosveto in kulturo Ljudske republike Slovenije; op. A. Gabrič) zagotovilo, da bo tov. Žontar dobil drugje primerno zaposlitev. Dokler ne bo dobil tov. dr. Žontar drugje primerne zaposlitve, ostane na ekonomski fakulteti.»⁴⁴

Žontarjeve težave so odmevale tudi v tujini, še zlasti na Dunaju, kjer so mu podporo izrekli številni prijatelji in sodelavci, posebno še slavist in poznavalec vzhodnoevropske zgodovine profesor dr. Heinrich Felix Schmid, vodja Inštituta za vzhodnoevropsko zgodovino in jugovzhodne raziskave na dunajski univerzi.⁴⁵ V pismu, ki ga je poslal Žontarju, poleg podpore izraža upanje, da se bo Žontar lahko udeležil zborovanja avstrijskih zgodovinarjev, in sicer v *sekciji slovanska zgodovina in vzhodna Evropa*. Žontar je prav takrat na Dunaju objavil razpravo o problematiki starejše socialne in gospodarske zgodovine jugoslovanskih narodov in sodeloval tudi pri pripravah na oris slovanske filologije ter kulturne zgodovine oziroma sorodnih projektih, ki sta jih načrtovala profesorja Max Vasmer in André Mazon. Zaradi mednarodne zgodovinske bibliografije je imel kontakte tudi z Mednarodnim zgodovinskim komitejem.

Jeseni 1953 je spet pisal Blazniku: *»Dragi od tvoje petdesetletnice se nisva več videla. Ali ne delaš več v državnem arhivu? Kako si preživel poletne mesece? Prof. Kos mi je pravil, da se je zakasnil nekoliko tisk akademijskih publikacij zaradi vpoklica stavcev na orožne vaje. Kdaj odpotuješ na študijsko pot v Nemčijo? Devize Ti je rezerviral g. prof. Kos za delo na izdaji freisinških urbarjev in drugo. Kako sodiš o nadaljnjem delu na inštitutu, kjer sva nastavljena? Škoda, da se ob zaključku leta nismo sestali. Jaz sem se v teku leta trudil, da nekaj dovršim, vendar je šlo močno na račun zdravja. Zato sem moral sredi avgusta v zdravilišče Radenci, vendar na svoje stroške. Še sedaj se čutim tako šibkega, da ne upam na zborovanje v Ptuj. Prosim, da bi mi pozneje kaj povedal, kako je potekalo. Morda dogovoriva kak dan, ko bi se sešla v Ljubljani, preden greš na pot. Upam, da si Ti in Tvoja družina zdravi. Meni še ni uspelo, da bi dobil kje v Ljubljani kakšno sobico. Zato me skrbi, kako bom mogel v zimskih mesecih delati v arhivih in knjižnicah. Sprejmi pristrčne pozdrave vdanega Josipa Žontarja.»*

Septembra 1953 mu je Blaznik odgovoril: *»Dragi! Sprejel sem Tvoj dopis, za katerega se Ti iskreno zahvaljujem. Ves ta čas, kar se nisva videla, sem po malem delal tudi v arhivu, kjer se pa nisva nikoli srečala. V ostalem sem se pa največ bavil z razpravo k izdaji urbarjev in na arhiv nisem bil toliko navezan. Zahvaljujem se Ti za informacije. Med tem mi je sporočil tudi prof. Kos, da so mi zasigurali sredstva za 15-dnevno bivanje v Münchnu, kamor si zelo želim iti. Upam, da ne bom imel preveč sitnosti pri iskanju potnega dovoljenja. Žal mi je, da nisi pri najboljšem zdravju in da se ne moreš udeležiti zborovanja na Ptuj,*

44 Citat s seje univerzitetnega sveta mi je posredoval dr. Aleš Gabrič z Inštituta za novejšo zgodovino, za kar se mu zahvaljujem.

45 Institut für Osteuropäische Geschichte und Südostforschung an der Universität Wien.

kjer bi bilo več prilike za razgovor. Na fakulteti je tišina - upam, da take narave kot že vsa leta. Po ptujskem zborovanju Ti bom sporočil točnejši predlog glede sestanka. Pošiljam pristrčne pozdrave Tebi in Tvojim vdani Pavle.»

Leta 1953 je bilo stanje še vedno negotovo, ni bilo še jasno, ali bo Žontar lahko ohranil službo. Blaznik mu je pisal: *»Celje 6. 11. 1953 Dragi! Danes sem govoril z Bogom Grafenauerjem o Tvoji zadevi. Bogo zatrjuje, da niso nastali nikaki novi momenti od takrat, ko sva govorila o tej stvari. Ne vidi razloga za kako vznemirjenje. Smatram za potrebo, da Te o tem obvestim in Ti priporočam, da ne gledaš tako črno. Prepričan sem, da se bo stvar uredila, tako kot je prav. Prejmi moje iskrene pozdrave. Obenem želim, da bi se gospa kaj kmalu vrnila zdrava v svoj družinski krog, Pavle.»*

Jeseni 1953 sta si dopisovala še o podatkih o kolonizaciji in kmetijski parcelaciji na Sorškem polju ter zemljiški gosposki na besniški zemlji.

Blaznik se je leta 1954 dlje časa mudil v arhivih v Münchnu. Žontar mu je poleti pisal *»9. 7. 1954 Dragi! Lepo se zahvalim za razglednico iz Freisinga z dne 20. 6. 1954. Upam, da dobiš to mojo dopisnico, čeprav sem glede Tvojega naslova nekoliko v zadregi. Zadnja tedna junija je bilo več sej na Akademiji, tudi plenarni sestanek inštituta. Bilanca dela v preteklem letu je bila kar zadovoljiva, tudi po Tvoji zaslugi. 1. julija je bil zadnji sestanek ožjega odbora, kjer smo načeli najtežja vprašanja v zvezi s položajem prebivalstva in zemljiškim gospodarstvom. Prof. Baš je pisal precej odklonilen odgovor glede svojega sodelovanja. V Kropi si je kupil in adaptiral weekend hiško. Obstaja upanje, da bo dobil DAS⁴⁶ primerno poslopje za arhivsko skladišče (Novi trg 5). Pri nas je malo, včeraj vse gore pobelil sneg. Želim Ti obilo uspeha in notranjega zadovoljstva. Kar sedaj ne boš izčrpal, boš pa drugič, saj si še mlad in delaven. Pristrčno pozdravlja Tvoj Josip.»*

Leta 1954, ko se je Blaznikov sin v gorah smrtno ponesrečil, je, še zelo prizadet, Žontarju napisal: *»Celje 9. novembra 1954 Dragi Prijatelj! Iskreno se Ti zahvaljujem za Tvoje vrstice. Z zanimanjem sem prebral razne novice, čeprav sem še vedno ves pod vtisom strašne rodbinske tragedije. Bog ve, če bom sploh še kdaj imel toliko volje do dela, kot nekoč. Na dopustu ostanem do 22. tega meseca. V torek po 20. bom prišel v*

Žontar in Blaznik na zborovanju jugoslovanskih zgodovinarjev v Beogradu, 1954. Izlet v Smederevo. (vir: zasebna last)

Ljubljano in se verjetno mudil v arhivu vsaj še v sredo in četrtek. Upam, da boš tedaj utegnil priti v Ljubljano, da se osebno pomeniva o stvarih, ki naju oba zanimajo, saj se nisva že tako dolgo videla. Trenutno se ukvarjam s študijem fevdne knjige iz konca 14. stoletja, ki sem jo na svoje veliko veselje našel v Hauptstaatsarchivu. Iskreno pozdravljam tebe in vse Tvoje drage Pavle Bl.»

Na ekonomskem inštitutu sta Žontar in Blaznik ostala sodelavca do leta 1954. Takrat je Blaznik odšel v Državni arhiv Slovenije, leta 1957 pa na Inštitut za zgodovino pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (danes Zgodovinski inštitut Milka Kosa).

Raziskovanje gospodarske zgodovine in priprava tako imenovanega leksikona oziroma dveh knjig gospodarske zgodovine je bil širši zgodovinski projekt, pri katerem sta od začetka do konca sodelovala tako Blaznik kot Žontar. Gospodarska zgodovina je bila na zborovanjih slovenskih zgodovinarjev že od leta 1947 dalje izpostavljena kot *ena od nalog slovenskega zgodovinopisja*. Po zborovanju slovenskih zgodovinarjev, leta 1950 v Celju in Laškem je znanstveni svet SAZU v svoj načrt sprejel *Leksikon gospodarske in socialne zgodovine Slovencev*. V prvih dveh letih je bilo težišče na pripravljanju shem posameznih skupin gesel in njihove podrobnejše razčlenitve. To razčlenitev sta v prvi fazi s pomočjo številnih drugih strokovnjakov pripravila Grafenauer in Žontar.⁴⁷ Leta 1952 je znanstveni svet inštituta potrdil 15 skupin gesel. Inštitut se je odločil, da bo začel najprej v 2. skupini – skupini agrarnih panog. Takrat je *via facti* nastal agrarni odsek, ki so ga sestavljali: Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer, Milko Kos, Sergij Vilfan, Fran Zwitter, Josip Žontar in do svoje smrti tudi Janko Polec (1956). Do leta 1957 je vse delo slonelo izključno na zunanjih sodelavcih. Leta 1957 pa je prišel na Inštitut za zgodovino pri SAZU Pavle Blaznik, ki je odslej vodil vsa organizacijska dela, v marsičem pa tudi vse druge naloge pri pripravi *Zgodovine agrarnih panog*. Vsako geslo je bilo, ob navzočnosti avtorja, predloženo seji agrarnega odseka in v celoti ter podrobno prediskutirano. Ko so bila na tak način obdelana vsa gesla, je agrarni odsek na tridnevnem zasedanju presodil, da je ustvarjena podlaga za oblikovanje ožje redakcije, ki je bila oblikovana jeseni 1964, in sicer v sestavi Blaznik, Grafenauer in Vilfan. Ožja redakcija je obravnavala tudi nova gesla in besedila predložila članom agrarnega odseka. Prva knjiga je izšla leta 1970, druga pa šele leta 1980.⁴⁸ Leta 1956 je Blaznik napisal Žontarju daljše pismo: »22. 10. 1956 *Dragi, iskreno se ti zahvaljujem za tvoje vrstice. Naj Ti v odgovoru natresem nekaj novic, ki bi Te utegnile zanimati. Pred 14 dnevi smo imeli v Zagrebu zborovanje (pravilneje občni zbor) Zveze zgodovinskih društev. Jasno, da če bi bilo sedaj dovolj prilike ... da izpolnim Tvoje naročilo glede sestanka za leksikon, sem atakiral*

47 *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, str. VII.

48 *Gospodarska in družbene zgodovina Slovencev*, Zgodovina agrarnih panog 1. zvezek: Agrarno gospodarstvo, SAZU Inštitut za zgodovino, Sekcija za občo in narodno zgodovino, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1970; 2. zvezek: Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana, 1980.

Grafenauerja in to vpričo Kosa. Rezultat kot običajno. Zdi se mi skoraj izključeno, da bi uspeli dobiti od Grafenauerja drugi del referata pred tvojim prihodom. Redakcija Zgodovine narodov Jugoslavije mu daje toliko dela, da kratkoročno ne utegne. Prav sedaj je bil 4 dni v Beogradu zaradi tega. Tudi s Kosom sva načelnjala taka in slična vprašanja v Ljubljani. Dobesedno mi je prečital Tvoje pismo in me vprašal za mnenje. Rekel sem, da je prav finančno vprašanje temeljnega značaja. Konkretno

Fotografija, posneta ob zborovanju jugoslovanskih zgodovinarjev v Beogradu, 1954. Izlet v Smederevo; sedijo od leve: Josip Žontar, Milko Kos, Pavle Blaznik in Sergij Vilfan. (vir: zasebna last)

sem predlagal, naj predvsem bolj pritegne Vilfana z načinom, ki ga Ti predlagaš v pismu. Jaz sam ga ne morem nič obglirati na tak način. Da bi prevzel kak fiksen mesečni honorar, ... sem pa sodeloval v taki meri, kot mi dovoljujejo moje skromne moči. Na vsak način je pa treba delo nadaljevati, čeprav se stavlja toliko ovir ..., da je treba predvsem rešiti finančno plat. Z urbarji sem v glavnem gotov (brez raziskav seveda). Podrobneje s Kosom še nisva obravnavala stvari, vendar toliko sva pa oba na jasnem, da stvari ne morem dati iz rok, preden ne grem v München. Ker pri Akademiji vlada velika suša, sem se na lastno pest odpravil na Svet za prosveto in kulturo, in sicer na načelnico Mico Černigoj, svojo nekdanjo učenko. Na prijetno presenečenje mi je brez oklevanja obljubila, da bo vloga pozitivno rešena, in sicer za 10-dnevno bivanje v Münchnu. Prav te dni je prišla tudi uradna rešitev. Tako bom menda v drugi polovici novembra romal ponovno v München za kake tedne. O tem, da bo šel Kos v Rim mi ni nič znanega. Pri nas v arhivu sicer navadno za 'kratek čas' je dobro preskrbljeno. Vedno kaj zabavnega. Danes smo imeli sejo novega upravnega odbora. Kako pa Ti? Vem, da si ves v delu. Kar se tiče receptov pa vedi, da vsak recept ni za vsakega. Glede žemelj sem jaz preizkušen specialist, dvomim pa, da bi Ti mogel uspeti v tej smeri, brez škode za zdravje. Zato moj recept raje opusti. Želim Ti obilo uspeha pri Tvojem napornem delu. Kdaj se misliš vrniti? Prejmi moje iskrene pozdrave, Pavle Blaznik.«

S sprejetjem zakonodaje o družbenem upravljanju so v univerzitetnih svetih večino dobili zunanji člani, personalna komisija univerzitetnega sveta je od januarja 1957 za kandidate zahtevala »moralno-politične ocene«. Žontar je redno hodil v cerkev k maši in svojih verskih nazorov nikoli ni skrival, kar je bilo seveda povsem v nasprotju z moralnopolitičnimi kriteriji, ki so se tedaj zahtevali od pedagoških delavcev, še posebej od univerzitetnih učiteljev. Univerzitetni svet v novi sestavi je Žontarju zavrnil ponovno izvolitev, zaradi česar je s 1. 2. 1958 izgubil službo na ekonomskem inštitutu. Tako je bil Žontar leta 1958 prisilno upokojen,

Blaznik pa je bil takrat že zaposlen na Inštitutu za zgodovino pri SAZU. Žontar je še naprej sodeloval na sejah širše redakcije za gospodarsko zgodovino Slovencev na tem inštitutu. Sicer mu ni bilo lahko, a čeprav je ostal brez službe in bil prisilno upokojen, volje do dela ni izgubil. Bil je sicer bolj odmaknjen od dogajanja, vendar je ostal reden gost v arhivih in na inštitutu pri prijatelju Blazniku. Ta je sčasoma tudi poskrbel, da je Žontar, čeprav tam ni bil zaposlen, dobil v njegovi pisarni v uporabo pisalno mizo. Tako je Žontar ob določenih dnevih zjutraj redno prihajal k njemu, ko se je odprla čitalnica pa se je običajno napotil v državni arhiv. Srečanj Žontarja in Blaznika se dr. Darja Mihelič, sodelavka zgodovinskega inštituta ZRC SAZU, spominja takole: »Seniorja (Blaznik in Žontar) sta včasih zaprla običajno odprta vrata med mojo in njuno sobo in imela sem ju na sumu, da si imata povedati tudi kaj 'zabeljenega'.«⁴⁹

Leta 1958 je bil Žontar polno zaposlen z raziskovalnim delom, kakor je napisal Blazniku: »18. 7. 1958 Dragi! Tvoji želji, izraženi v pismu z dne 17. tega meseca, žal ne morem ustreči. Imam preveč zaostankov v poslu. Na prijetno snidenje prihodnji teden v Ljubljani. Iskreno pozdravljam gospo soprogo in Tebe, tvoj vdani Josip.«

Neprijetnih presenečenj za Žontarja pa še ni bilo konec. Avgusta 1959 mu je država nacionalizirala njegov vrt z manjšo hišo, v katero so kasneje mestni funkcionarji naselili sestro ministra Toneta Fajfarja. To se je dogajalo prav v času otvoritve novih prostorov Loškega muzeja na Loškem gradu, kar je, kot omenja Žontar, botrovalo temu, da ni prišel na otvoritev. Čeprav Žontarju ni bilo lahko, ni bil dolgo zagrenjen, čebele je preselil na preostanek vrta ter ga še naprej skrbno urejal.

Med drugim o tem spregovori tudi v pismu Blazniku: »Dunaj 18. 10. 1959 Dragi kolega! Čas je že, da pišem. Po mojem rojstnem dnevu 23. septembra, ki sem ga moral še doma obhajati, sem 'odraščal' naslednji dan v Gradec. Upal sem, da Te še najdem pri delu v arhivu. Toda na veliko začudenje ni bilo ne Tebe niti gospoda ravnatelja arhiva dr. (Fritza) Poscha. Zelo sem hvaležen, da si opozoril omenjenega gospoda, da bom prišel delat v Gradec. Zato v tem pogledu ni bilo zadržka, vendar onega navdušenja vendarle ni bilo, kakor pred leti. Upam, da se bo to zopet uredilo, saj je dovoljenje za delo dobil tudi mladi Hauptmann Ferdo iz Sarajeva, ki je sedaj tu na Dunaju. V Gradcu sem garal 14 dni, ne le zase, namreč tudi za gospodično (Marijo) Verbičevo in sina Jožeta,⁵⁰ ki je imel tudi nekaj želja za 18. stoletje. Ob tej priliki sem obiskal v Gradcu nekdanjega sošolca z inštituta za zgodovinopisje na Dunaju, univerzitetnega profesorja dr. Sas-Zalozieckyga,⁵¹ ki ga nisem videl 40 let. Ko sem pa dospel na Dunaj, je bila

49 Mihelič, Problematika raziskovanja lokalne zgodovine in vloga Josipa Žontarja v njej, str. 15.

50 Zgodovinar dr. Jože Žontar, Josipov sin.

51 Profesor. dr. Wladimir Sas-Zaloziecky, predstojnik umetnostnozgodovinskega inštituta na univerzi v Gradcu. Kot izhaja iz dopisovanja med Zalozieckym in Žontarjem, je ta Žontarju leta

prva vest, ki sem jo prejel, da je omenjenega profesorja zadela kap in je umrl 4. 10. Bil je znan umetnostni zgodovinar, dober znanec g. profesorja Steleta. Prosim, da bi sporočili gospe Steletovi za njenega soproga to žalostno novico. Momento mori! Bil je eno leto mlajši od mene. Tu na Dunaju imam v arhivu dvorne komore tudi Jugoslovana za tovariša, ki ga pa žal ne poznam, inženirja Petrovića iz Beograda. Študira tehnične naprave v Srbiji in Banatu v 18. stoletju (mostove, regulacijo rek, rudniške naprave) ter si da na stotine strani in številne risbe mikrofilmati. Tudi v Gradcu si je dal neki zgodovinski inštitut iz Benetk mikrofilmati okoli 8000 strani za zgodovino trgovine z Benetkami. Ne vem kdaj pride gospodična Verbičeva sem. Morda bom jaz moral prej domov. Kako poteka delo v inštitutu? Ste imeli že kakšen sestanek in je g. dr. Vilfan predložil nadaljevanje referata o zemljiškem gospodstvu? Ali je Zgodovinski časopis srečno izšel, 'post tot discrimina rerum'⁵² in II. del 'Zgodovine Jugoslavije'? Prosim sporoči vsem članom delovnega krožka moje pristrčne pozdrave z željo, da bi bilo delo uspešno in ekspeditivno. Za profesorja Kosa in Zwittra je naročil prof. H. F. Schmid pozdrave. Je precej bolehen. Mora pa od enega kongresa oziroma sestanka do drugega. Študentov pa nima skoraj nič. Asistentka je en mesec na študijskem potovanju v Beogradu, asistent pa gre za 8 mesecev na študijsko potovanje v Pariz. Tu je precej štipendij na razpolago. Kakor sem izvedel si bil nejevoljen, ker nisem prišel na slovesno otvoritev v Škofjo Loko. To je docela upravičeno. Do zadnjega sem bil odločen, da pridem, in sicer z ženo, ki se je veselila na ta izlet. Potem pa je nastopilo slabo vreme in neka čudna slabost, ker mi je nenadoma padel krvni tlak ... Pridružila se je še žalostna vest o usodi mojega lepega vrta v Kranju. Vse skupaj mi je zagrenilo, da nisva šla. Bil sem pa tudi mnenja, da Tebe zaradi dela v Gradcu vobče ne bo. Tako pa si bil upravičeno hud name in moj zagovor nima namena, da bi svoj izostanek olepšal. Tu sem našel mnogo gradiva za 16. stoletje, tudi za Volbenka Schwarza še nekaj dodatnih drobtinic. Zelo me veseli, samo oči me že bole, ker gre iz dneva v dan stalno napeto branje in listanje. Kakor izvem bo zadnje zborovanje slovenskih zgodovinarjev ostalo v analih zabeleženo kot poskus 'communitatem historicorum fentati'.⁵³ Upam, da si zdrav Ti in Tvoji. Z iskrenimi pozdravi tudi gospe dr. Meliti Pivec Steletovi Tvoj Josip Žontar.«

Blaznik mu je takoj odgovoril: »21. 10. 1959. Dragi Kolega! Iskreno se Ti zahvaljujem za drago pismo, ki sem ga danes prejel. Hitim z odgovorom, da te moje pisanje še doseže na sporočenem mi naslovu. Veseli me, da si z delom in žetvijo zadovoljen. Vem, da boš prinesel polno torbo dragocenih zapiskov, s katerimi boš obogatil našo znanost. Midva sva se skoro srečala z vlaki. Ti si potoval v Avstrijo 24. 9. 1959, jaz sem se vračal v Celje 23. 9. ponoči. Bil sem že

1959 priskrbel tudi poceni stanovanje za čas njegovega bivanja v Gradcu.

52 *Po tolikerkih nezdah* (modificiran citat iz Vergilove *Eneide*).

53 Mišljeno je Zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Murski Soboti leta 1959, o reviziji politične zgodovine ipd., na katerem je prišlo do množične zastrupitve s hrano.

zelo naveličan, saj me dobro razumeš. Znanstveno je pač lepše delati v inozemskih arhivih. Vedel sem, da je Posch na dopustu. Vrnil se bo spet te dni. Je prijeten človek, tudi naklonjen, vendar dolžnost je dolžnost. Vsa njegova okolica mu ni enaka. Nadomešča ga dr. (Wolfgang) Sittig. Verbičeva svoj odhod stalno odlaša. Sedaj govori o 26. tega meseca. Razumem jo dobro. Reva ni zdrava. V zadnjih mesecih je shujšala ... Tudi (Jože) Šorn se odpravlja na turnejo okrog 1. 11. Ko Ti naštevam že vse te 'avstrijce', naj Ti povem, da je komisija spet odredila, da greva z Otorepcem ponovno v Avstrijo in to vsak za dva meseca. Lahko mi verjameš, s kakšnimi občutki sem vzel na znanje to odločitev. Spet bom štel dneve, kot nebogljen šolarček, kdaj bo minil ta čas. Glede tvojega izostanka ob otvoritvi loškega muzeja na loškem gradu – informacije niso povsem točne⁵⁴ – ne more biti govora o kaki nevolji – jasno pa je, da smo Te pogrešali. Muzej je zares lep, zelo dostojno opremljen – skratka: situacija je taka, da se samo bojim kake nepredvidene nesreče. Zaenkrat gospodujemo sami nad vsem gradom. Za gostinstvo so predvideni le prostori manjše ... Zanima Te delo v institutu. Sporočiti Ti moram, da mi doslej navzlic precejšnjim prizadevanjem ni uspelo sklicati seje. A vzrok ni na elaboratih. Imam že razmnožen Valenčičev elaborat (kmečke organizacije ...) ... trdno obljubljen Vilfanov elaborat o zemljiških gospostvih. Odtlej pravi tudi Grafenauer, da bo gotov s svojim poljedelskim orodjem. Elaborat o lovu mi je predložila tudi Ema (Umek). Koncept sva že temeljito predebatirala. Drugo predelano izdajo mi bo predložila v začetku novembra. V rokah imam tudi Novakov osnutek o tehniki živinorejskega obrata. Povabil sem ga na razgovor ... Dan za dnem bombardiram Miheliča, ki se je sedaj menda vendar spravil h geslu. Sestanek imava dogovorjen za prihodnjo sredo. Če bo šlo po načrtih, bomo imeli v novembru in decembru po dve seji. Tako ne bo nastal nevaren zaostanek. Konec 1960 se bliža, ko naj bi bili v skladu z načrtom vsi elaborati agrarne skupine v predalu. Zgodovinski časopis seveda še ni izšel, enako tudi ne II. del Zgodovine jugoslovanskih narodov. Do konca koledarskega leta – upam, da bo tudi to zagledalo luč sveta. Mursko Soboto smo večinoma že preboleli ... Bodi zadovoljen, da nisi bil zraven. Upam, da se vrneš še pred mojim odhodom in da se vidiva za mizo pri prvi novembrski seji. Iskreno Te pozdravlja, tvoj Pavle Blaznik.«

Leto zaključuje Žontarjevo pismo Blazniku: »25. 12. 1959 Dragi Pavle! Upam, da si se vrnil domov in da praznuješ božične dneve v domačem krogu, dokler Te ne kliče službena dolžnost zopet drugam. Čeprav nekoliko 'post festum', dovoli, da v imenu svoje žene in v svojem voščim Tebi in Tvojim prav prijetne praznike in v Novem letu 1960 obilo sreče ter zadovoljstva, kolikor se ga da doseči na tem 'grbastem' svetu. Menda moraš ob koncu meseca na sejo v Beograd. Upam, da boš po Novem letu zopet v Ljubljani. Zelo rad bi ti izročil

54 Takrat je bil muzej preseljen in 16. avgusta 1959 je bila slovesna otvoritev muzejskih zbirk na Loškem gradu.

listnico, kakor sva se zmenila. Prav posebno pa bi želel, da mi posvetiš nekaj več časa za pomenek o nekaterih znanstvenih vprašanjih, s katerimi sem se začel ukvarjati in ki so tudi v tesni zvezi z delom pri 'Leksikonu'. Morda bo 4. januar tudi zate primeren? Pristrčno pozdravlja Tebe in gospo soprogo, Tvoj vdani Josip Žontar.»

Žontar je napisal več člankov v *Loške razglede*. O enem izmed njih je poročal: »1. 7. 1960 *Dragi! S težavo sem skrpal članek za Loške razglede. Deloma sem ga moral pisati z roko, ker pisalni stroj ni bil na razpolago. Saj boš razumel zakaj in ne boš zameril. Če je goden spis ga prevzemi, ali pa malo preuredi. Korekture bom že sam bral in morda kakšen drobec dodal. V Ljubljano zaenkrat ne utegnem priti. Iskrene pozdrave Tvoj vdani Josip Ps.: Ko pridem prinesem rokopis (trgovsko računico).*«

Blaznik je med Žontarjevimi kolegi in prijatelji zasedal posebno mesto, kar je razvidno iz naslednjega Žontarjevega pisma: »*Kranj, 28. 6. 1961 Dragi Pavle! Ta teden zaradi zbiranja češenj ne morem v Ljubljano. Zato Ti tem potom prav iskreno čestitam k godu. Ljubi Bog naj Ti nakloni trdnega zdravja še naprej, da bom imel še vsaj enega prijetnega tovariša in prijatelja, zgodovinska veda pa vrednega zastopnika in zagovornika. Pristrčno Te pozdravlja, vdani Josip Žontar.*« Blaznikov odgovor ni ohranjen, mu pa je Žontar v začetku septembra ponovno pisal, tokrat tudi s povsem praktično prošnjo za nakup rezervnega dela za škropilnico: »*6. 9. 1961 Dragi! Pristrčna hvala za sporočilo, ki sem ga prejel 6. tega meseca. Ker se bojim, da bi nastal pri direktnem naročilu pri podjetju kakšen nesporazum, Ti pošiljam sliko škropilnice ... Prilagam tudi bankovec Gotovo Ti je malo nevsučno, pa Te vendar lepo prosim, da mi jo kupiš ... Vse skupaj pa vzemi s seboj o prvi priliki, ko prideš v Ljubljano. Pa prosim ne zameri! Pristrčna hvala za vse in iskrene pozdrave Tebi in gospe soprogi Tvoj vdani, Josip Žontar. Ps.: Sestrična Minka me je prosila, da Ti sporočim, da je v Trstu umrla Avgusta Lavra.*«

Ob Blaznikovem šestdesetem rojstnem dnevu je Žontar pustil na njegovi pisarniški mizi buteljko z naslednjim posvetilom: »*28. 6. 1963 Dragi, ob Tvojem življenjskem jubileju in godu Ti iskreno čestitam. Ljubi Bog naj Ti nakloni še dolgo vrsto zdravih in plodnih let. Buteljka na mizi naj te spomni znanega reka: Kol'kor kapljic tol'ko let! Tvoj vdani Josip Žontar.*« Čestitke mu je pošiljal tudi za god: »*Kranj, 28. 6. 1965 Dragi! Vročina in obilica dela preperečujeta, da bi prišel v Ljubljano. Zato se tem potom spominjam Tvojega goda ter Ti želim vse dobro, zlasti krepkega zdravja. Enako naj Ti bo mila sreča pri vodstvu del za 'Enciklopedijo gospodarske zgodovine Slovencev'. Preden odideš na dopust, bi še rad malo pokramljal s Teboj ...*« Ko je Žontar zaključeval razpravo o kranjskem deželnem vicedomu, ki jo je izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti v letu 1966, je zapisal: »*Dragi, zadnji torek (14. julija) sem Te ves dopoldan čakal v inštitutu, pa si bil najbrž zadržan. Ker bi rad dokončal 'vicedoma', bi zelo rad nekaj pojasnil v zadevi s karto vicedomskih posesti v okolici Ljubljane okrog*

leta 1500, ki sem jo šele pred kratkim prejel. Zato lepo prosim, sporoči mi, do kdaj boš v Ljubljani in kdaj odideš na dopust. Lepo pozdravlja Tvoj Josip.»

Leta 1965 se je, ob 35. obletnici sestankov loškega Profesorskega ceha, manjša družba članov izpred vojne sestala v ponedeljek, 23. 8. 1965, v Škofji Loki. Sestanka so se udeležili: Franc Alič, Janez Dolenc, France Planina, Pavle Sušnik, Dora Vodnik - Pegan, Josip Žontar, Pavle Blaznik, Franc Jesenovec, France Koblar, Jakob Šolar in Ivan Štalec. Šolar je opravil mašo v nunski cerkvi, posebej so se spomnili vseh umrlih članov: dr. Lovra Sušnika, Franca Koširja, Toneta Šifrerja, Petra Eržena, Martina Fortune, dr. Martina Gorjanca in dr. Toneta Dolinarja. O srečanju je Planina zapisal: *»Nato smo se do popoldneva zadržali pri prijateljskih razgovorih v Škoparjevi hiši v muzeju in se spomnili, da je Loški muzej plod pobude, ki smo jo dali na sestanku leta 1936.«*⁵⁵

Blaznik je Žontarju voščil ob njegovi sedemdesetletnici: *»Ljubljana 22. 9. 1965 Dragi prijatelj! Ob lepem življenjskem jubileju, prosim, da sprejmeš tudi čestitke naše rodbine. S ponosom lahko gledaš na prehojeno pot, ki Ti ni bila vedno gladka. Z vztrajnim in zagrizenim delom si močno obogatil našo historiografijo. Želim, da s svojim tako uspešnim delom nadaljuješ še dolgo vrsto let. Naj Ti ljubi Bog nakloni mnogo sreče in zadovoljstva. Predvsem Ti želim krepkega zdravja in notranjega miru. Ad multos annos-felices et sanos! Pristrčno pozdravljamo vsi tebe in Tvoje Pavle.«*

Žontar se je Blazniku kmalu zahvalil. V tej zahvali je moč zaslediti tisti humor, ki je bil Žontarju, kljub običajno bolj »profesorski« držji, vendarle lasten: *»24. 9. 1965 Dragi prijatelj, za tvoje ljubeznive čestitke in tople besede prejmi mojo pristrčno zahvalo. Malo sem upal, da me obiščeš v mojem 'ostanku zemljiškega gospostva', ki pa nima več podložnikov. Pri tej priliki bi mogel prevzeti onih 5 litrov žganja (češnjevca), ki sem ga za Te prihranil. Upam, da bo oktobra doma toliko v glavnem delo opravljeno, da bom utegnil priti v Ljubljano, na intimen pomenek 'v Olimpu'. Lepo pozdravlja Tebe in vse Tvoje moja žena in Tvoj vdani Josip Žontar.«*

Približno leto kasneje je Blaznik Žontarju odgovoril v zvezi s podatki o Poljanski dolini: *»Celje 15. oktobra 1966 Dragi Prijatelj! Pregled zapiskov je dal naslednji rezultat. V vsej Poljanski dolini v urbarjih se do leta 1714 najde le en ustrezen podatek. V urbarju 1709–1714 se pojavi ime Adam Ingolič, ki je bil gruntar v Poljanah na Vidmu (še danes posest na Vidmu=Vidmar, gostilna). Ime najdemo med 'Coloni ecclesiae', zato ga ni dobiti v rednem vrstnem redu, kot si sicer slede kmetije (npr. v Gorenji vasi, Poljanah itd.), marveč pri kmetijah s skupnim naslovom 'Coloni ecclesiae'. Podatek je glede na Tvojo nalogo kar ustrezen. Nič nas ne moti oblika Ingolič, namesto Inglič; gre le za varianto. Prav tako pa nakazuje, da se je Inglič iz Srednje vasi zelo verjetno tja preselil iz Poljan. Jože naj pogleda v DAS-u še urbar iz 1754, ki se nahaja v dominikalnih aktih (fasc.2). Tam boš mogoče dobil sled, ki vodi iz Poljan v Srednjo vas. Iskreno pozdravljam tebe in tvoje, Pavle.«*

55 Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Škofja Loka, Kronika sestankov loških profesorjev.

Leta 1968 je Žontar, ki se je v jesenskem Kranju počutil precej odmaknjenega in naveličanega, potožil Blazniku: »5. 11. 1968 Dragi prijatelj, že drugi mesec čakam na kakšno tvoje obvestilo, toda zaman. Ti si po letnem odmoru zopet v Ljubljani sredi znanstvenega dela, zlasti na morebitnem sestanku ožjega odbora, udeležuješ se tudi kulturnega in družabnega življenja, nasprotno pa jaz ždim v Kranju kot 'suha veja' brez prijateljev in kulturnih stikov. Celo pošte ne dobivam skoraj nobene. Tudi dela na vrtu in pri čebelah sem se naveličal in prav hrepenim po prijetnem pomenku s Teboj. Zaradi slabega vremena sem sicer sedel zopet k mizi, pa mi nekam manjka primerne

Blaznik govori na praznovanju Žontarjeve sedemdesetletnice. V Žontarjevi hiši, Kranj (1965). (vir: zasebna last)

volje in 'notranjega ognja', da bi se lotil kakšnega novega 'predmeta'. Kako je z zdravjem pri družini in pri naših kolegih, zlasti g. akademika prof. M. Kosa? Kakor povzemam iz časopisnih vesti, so nas slavisti nekam prehiteli s svojo publikacijo. Pri zadnjem obračunu potnih stroškov me je opozoril g. Horvat, naj Te prosim, da v predlogu za poročilo mojih potnih stroškov pripišeš: 'prihaja z avtobusom' ... Prosim, da oprostiš, ko Te nadlegujem s to formalnostjo. Pristrčno Te in vse tvoje pozdravlja vdani Josip Žontar«.

Blaznik je že čez dva dni odgovoril: »7. 11. 1968 Dragi prijatelj! Za pismo, ki sem ga danes prejel, se Ti iskreno zahvaljujem. Tvoj pesimizem seveda nima osnove. O kaki suhi veji ni govora! To sam dobro veš in ni treba, da Ti to šele dopovedujem ... Seje namenoma nisem skliceval, čeprav bi glede na gradivo mogel sklicati sestanek. Valenčič je oddal tekst o gozdu. Debatirali bi lahko o Grafenauerjevem Obratu. Toda mnenja sem, da bi bilo bolje, da prej tekst o gozdu prečistimo na sejah ožje redakcije. Jutri namreč spet odpotujem v Gornji grad za nekaj dni. Decembra bomo spet zasedali in upam, da bo dotlej gotov s tekstom tudi Cvit⁵⁶ in bi tako konec koledarskega leta imel vse tekste prečiščene v predalu. Tako bi mogel v februarju 1969 v celoti tekste ponovno pregledati, jih uskladiti in urediti v bistvu tudi vprašanje ponazoril itd. Vsekakor menda nisem prevelik optimist, če sodim, da bomo šli 1969 s prvo knjigo v tiskarno. Druga knjiga naj bi sledila prvi 1970 oziroma 1971. Sprašuješ za zdravje. Jaz se

ne morem pritoževati, pač pa se prof. Kos nič dobro ne počuti ...⁵⁷ To bi bile glavne novice. Naj Te ob tej priliki spomnim na razgovor glede češnjevca. Skoraj se ne upam nadlegovati Jožeta. Mogoče bom našel kak drug način, da pridem do kapljice, ki ji zlepa ni para. Prejmi Ti in Tvoji moje prisrčne pozdrave. Mogoče se boš v prihodnjih dneh kaj oglasil v Ljubljani? Ponovno z najlepšimi pozdravi, Tvoj vdani Pavle.»

Žontar se je leta 1970 zahvalil Blazniku za praktične nasvete: »26. 6. 1970 Dragi! Včeraj sem se vrnil s popoldanskim brzcem iz Gradca domov. Bil sem po desetih dneh nepretrganega dela precej utrujen. Tvoji dobrohotni nasveti za bivanje in študij v Gradcu so mi obilo koristili. Bog Ti povrni. Ker je sedaj v Gradcu drugačen delovni čas, kakor je bil tedaj, ko si bil Ti zadnjič v Gradcu, ga navajam ... Kot vidiš 40-urni delovnik, za naju manj ugodno. Vrzeli sem porabil za knjižnice, zlasti za 'Deželno knjižnico' v Joaneju-Kalchbergasse, ki je zelo blizu hotela. Tam je močno postrežljiv dr. Graff v posebni sobi (poleg splošne čitalnice) ki nosi kuriozno ime 'Gelehrtenzimmer'. O razmerah v arhivu bi se raje ustno pomenila. Nameravam priti 2. julija, ako boš tedaj v službi. Kdaj nameravaš oditi v Gradec? V prvi polovici julija ne bo dr. Poscha, saj večino poslov opravlja g. dr. Pferschy. K tvojemu godu, ki ga praznuješ v ponedeljek, Ti iskreno čestitam in želim vse dobro, zlasti zdravja in polno uspeha v znanstvenem in organizatornem pogledu! Prisrčno pozdravlja Tebe in vse Tvoje Tvoj Vdani Josip Žontar.«

Posebno topla so bila Blaznikova voščila ob Žontarjevih rojstnih dnevih. Tako ob Žontarjevi 75-letnici: »Ljubljana 21. 9. 1970 Dragi prijatelj! K tvojemu življenjskemu jubileju Ti iskreno čestitam z vročimi željami, da bi Ti ljubi Bog še naprej ohranil trdno zdravje in Ti naklonil obilo sreče v rodbini in pri znanstvenem delu. Z zadoščenjem lahko gledaš na prehojeno pot, ki sicer ni bila vedno posuta s cvetjem, a Te je vedno vodila samo kvišku. Srečen v rodbinskem življenju lahko z notranjim zadovoljstvom uživaš tudi bogate sadove, ki Ti jih prinaša trdo znanstveno delo Tvoj Pavle.«

Odsev ozkega gledanja povojne politike na Žontarja in njegovo znanstveno delo razkriva preverka UDBE, pripravljena decembra leta 1970; njen cilj sicer ni bil Žontar, a lahko v njej med drugim preberemo tudi nekaj o njem. Bil naj bi precej religiozen, povezan z bivšimi kranjskimi veljaki, napisal je »Zgodovino Kranja in mu v zvezi s tem politični forumi občine očitajo, da je njegovo delo pristransko apolitično« (sic!).⁵⁸ Ideološko utemeljenost tovrstnih očitkov in njihovo zgrešenost so vedno znova dokazovale in demantirale Žontarjeva objave (npr. tudi v *Kranjskem zborniku*, 1970) ter seveda tudi nespremenjen ponatis *Zgodovine mesta Kranja* leta 1982. Izšel je kmalu po Žontarjevi smrti, v nespremenjenem izvorniku ga je založila Skupščina občine Kranj s tremi dodanimi uvodnimi študijami.

57 Zgodovinar dr. Milko Kos; po njem se od leta 1977 imenuje Zgodovinski inštitut Milka Kosa.

58 Arhiv Republike Slovenije, preverka št. 1961.

Leta 1971 se je Blaznik obrnil na Žontarja zaradi njegove knjige o svilogojstvu in ga prosil, da knjigo in še nekaj podatkov pošlje Carlu Poniju v Bologno.⁵⁹

Strokovno sodelovanje med Blaznikom in Žontarjem je v začetku sedemdesetih let postalo vedno bolj intenzivno. Blaznik je pomagal Žontarju, da je SAZU v tisk sprejela njegovo temeljito monografijo *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*, ki je izšla leta 1973. Rokopis je bil 8. 12. 1972 sprejet na seji razreda za zgodovinske in družbene vede SAZU, na seji predsedstva pa 27. 2. 1973. Delo je Žontar posvetil spominu na starša, Primoža (1858-1934) in Ano, rojeno Bauer (1869-1949), kot je zapisal Žontar, ki sta mu *kljub zelo skromnim razmeram v težkih vojnih časih* omogočila študij na dunajski univerzi.⁶⁰ V uvodu se je za pripombe in nasvete zahvalil tudi Blazniku.

Izdaja Žontarjeve knjige v letu 1973 pa ni bila samoumevna. Svojo skrb je v začetku leta 1971 izrazil v pismu Blazniku: »18. januarja 1971 Dragi, od Novega leta sem bolan. V sredo moram že tretjič na zdravniški pregled ... Bojim se, da bom moral v bolnico. Lahko si predstavljaš, kako pogrešam moje običajno znanstveno delo, vendar vse prepuščam ljubemu Bogu. Dovo!i, da Te prosim za naslednje. Sporoči moje pozdrave g. prof. Kosu in vprašaj, kako stoji zadeva z mojim rokopisom. Ali so ga oddali komu v presojo oziroma se že pogajali s kakšno tiskarno. Bojim se, ako g. Kos februarja odloži breme glavnega tajnika, da se nihče ne bo zanimal za natis moje študije. Končno želim Tebi in vsem Tvojim srečno zdravo in uspehov bogato leto 1971. Pristrčno pozdravlja Tvoj vdani Josip Žontar.«

O tem je zapisal tudi Blaznik, ko je Žontarju voščil za god: »Ljubljana 17. marec 1971 Dragi prijatelj! V torek smo se razšli, ne da bi Ti mogel čestitati h godu. Zato skušam danes opraviti pismeno. Želim Ti pač vse najboljše predvsem trdnega zdravja Tebi in Tvojim najdražjim. Obenem: mnogo znanstvenih uspehov – predvsem, ker Ti je trenutno najbolj pri srcu: da bi se kaj kmalu odločilno premaknilo vprašanje publikacije Tvojega velikega dela! V torek sem bil rahlo razočaran. Mislil sem se vsaj na kratko zahvaliti, pa ni bilo mogoče, ker se kot prvi v tej smeri res nisem smel oglasiti! Lep pozdrav Tebi in Tvojim. Pavle.«

Blaznik ni Žontarju le vlival pogum, ampak mu je skušal tudi drugače pomagati: »30. 6. 1971 Dragi prijatelj! Iskreno se zahvaljujem za prijazna voščila. Pred dnevi sem imel sestanek z Grafenauerjem, pa sem ob tej priliki načel tudi vprašanje tvojega rokopisa. Obljubil mi je, da se bo lotil tega dela v juliju. Upam da bo besedo držal ...« Žontar pa je z nasveti in pripombami Blazniku pomagal pri pripravi monografije o Škofji Loki in loškem gospostvu, ki je izšla leta 1973.

Žontar piše Blazniku v zvezi z nekaterimi izrazi: »19. 8. 1971 Dragi, glede izrazov 'lidern' in 'ferchtmeder, viechtmeder, fuchmeder' nisem imel zelenega

59 Žontar, *Svilogojstvo in svilarstvo na Slovenskem od 16. do 20. stoletja*.

60 Žontar, *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*.

polnega uspeha. 'Lidern' pomeni = gerben = strojiti ... Žal sta gospa dr. Verbičeva in (Majda) Smoletova na dopustu. Tako nisem mogel do velike izdaje Lexerja v Arhivu Slovenije v Ljubljani. V NUK pa nisem mogel več nazaj. Morda uprašas g. prof Rybařa po telefonu. ... Oprosti zaenkrat, da Ti več ne vem odgovoriti. Iz konteksta morda kaj povzameš, za kakšne kože gre. Lepo pozdravlja, želi Tebi in Tvojim vse dobro Tvoj Josip Žontar.«

Leta 1972 sta Blaznik in Žontar skupaj pregledala rokopis Blaznikove knjige o freisinškem loškem gospostvu. Žontar je o njej takole razmišljal: »Kranj, 19. 7. 1972 Dragi Prijatelj! Naslov si zabeležil tako-le: Freisinško loško gospostvo Nastanek in razvoj do sekularizacije 1803. Če Bog da, bi rad do 27. 7. dovršil prevod in se ta dan oglasil pri Tebi, da skupno preudariva sporne točke. Ako bi bil ta dan nujno zadržan, prosim me obvesti prej, ker drugega posla nimam v Ljubljani. Delati pa morava s pavzami. Še neko prošnjo imam. Nekdo me je povprašal glede gostilne na Gašteju, ki jo je dolgo imela rodbina Šmid. Morda imaš v svojih zapiskih kaj o njej. Morda je zelo stara, celo graščinska taberna tu na meji med Kranjem in freisinškim gospostvom. Od kdaj neki jo je imela rodbina Šmid, ki so gotovo iz ene od obeh dolin? Vreme je zelo muhasto. Moram biti zadovoljen, da zaenkrat v Kranju nismo imeli izdatnejše toče. Moj pisalni stroj nekam peša, pa bo že še moral služiti. Otroci so odšli na morje, vendar tudi tam ni prida. Jaz sem zadovoljen z vrtom. Veseli me, da je rokopis v tiskarni. Naprej ga boš že spremljal, saj si podobne posle že nešetokrat opravljal. Prisrčno Te pozdravlja in enako Tvojo gospo soprogo Tvoj Josip Žontar.«

Žontar se je posebej posvetil povzetku: »28. 7. 1972 Dragi! Lepo prosim, vzemi slovenski tekst povzetka s seboj. Ugotovil sem, da je potrebna ponekod kontrola. Na svidenje v ponedeljek - Lepo pozdravlja Tvoj Josip Žontar.« In nato: »Dragi! Zadnjič sem nekaj pozabil. Prvi stavek povzetka mi ni ugajal v sedanji stilizaciji. Prosim, da ga le izpremeniš: Das Gebiet von Loka war mindestens seit dem Neolithikum besiedelt; dies beweisen mehr die zufällig entdeckten Funde als die fach- und planmässig durchgeführten Grabungen. (Naprej kakor v tekstu) Oprosti moji pozabljivosti in upam, da nisem prepozno prosil izpremembo. Iskren pozdrav Josip.« Žontar oktobra in novembra 1972 piše Blazniku in med drugim zapiše: »... Smatral sem za svojo dolžnost, da Ti pišem te vrstice, ker prihodnji teden najbrž ne pridem k Tebi na 'Olimp'. Z najlepšimi željami ... Tvoj vdani Josip Žontar.«

Blaznik je cenil Žontarjevo pomoč in se mu v uvodu v svoje monumentalno delo o Škofji Loki in loškem gospostvu prav posebej zahvalil: »Veliko zahvalo sem dolžan znanstvenemu sodelavcu v pokoju prof. dr. Josipu Žontarju, ki je prebral rokopis, mi bil ob strani z bogatimi nasveti ter oskrbel nemški prevod povzetka.«⁶¹

Kot že omenjeno, je Blaznik pomagal Žontarju pri pripravi izdaje njegovega

61 Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo, str. VIII.

dela o obveščevalni službi Habsburžanov: »27. februarja 1973 Dragi prijatelj! Sporočam Ti o situaciji. Pazljivo sem bdel nad tvojim rokopisom. Konec tedna sta šla Cvit⁶² in Bogo⁶³ v Beograd na sejo in je Bogo imel mnogo prilike, da se je s Cvitom pogovoril. Zabičal sem mu, da mora biti rokopis spet na predsedstvu do ponedeljka. No, tako se je tudi zgodilo. Cvit je bil včeraj pri meni z rokopisom. V bistvu se strinja in je napisal v tem smislu tudi poročilo za predsedstvo. Vse skupaj smo včeraj zanesli spet na predsedstvo in prav sedaj je seja, kjer bo predsedstvo vsekakor sprejelo=odobrilo predloženo razpravo. Pač pa ima Cvit nekaj pripomb, ki jih bo moč v kratkem urediti. Zato sklicuje v dogovoru z Grafenauerjem kratek sestanek in to v soboto, 3. marca, ob 12h v moji sobi. Če bi kakorkoli tebi ta datum in ura ne ustrežala, prosim, sporoči, enako bom tudi jaz Tebi sporočil, če bi prišlo z naše strani do kakega zadržka. Vsekakor bi svetoval, da se termina držimo, ker bi rad spravil v pogon celo stvar. Sedaj je po moje ugoden moment, kaj bo čez pol leta, ne vem. Računam torej, da se v soboto srečamo v moji sobi. Prisrčno pozdravljam tebe in Tvoje, tvoj Pavle.«

Blaznik je leta 1973 dopolnil sedemdeset let, Žontar na prijateljev osebni praznik seveda ni pozabil: »Kranj 27. junija 1973 Dragi, Ob Tvojem življenjskem jubileju in zasluženem slavu Ti iskreno čestitava in želiva še mnogo zdravih in plodnih let! Obenem lepo pozdravljava gospo soprogo, ves mladi rod, zlasti pa Tebe Anica in dr. Josip Žontar.«

Večji del njunega dopisovanja v drugi polovici leta 1973 se nanaša na izdajo Žontarjeve monografije o habsburški obveščevalni službi, vmes pa so tudi čisto praktične stvari: »Dragi Prijatelj! Prejel sem pošiljko in takoj pričel z delom. Če moreš, prosim določi in mi sporoči datum, ko bi se sestala in ugotavljala napa-ke ... Lepo pozdravlja in se priporoča Tvoj vdani Josip Žontar.« In podobno: »19. 7. 1973 Dragi, zdravila imam in jih prinesem v ponedeljek v Ljubljano, če bo vreme dopuščalo. Veseli me, da je moje pismo dospelo; upam, da ni večjega zadržka glede tiskarne. Lepo pozdravljam Tebe in vse Tvoje Tvoj vdani Josip Žontar.«

Žontar je imel z monografijo še precej dela, kar dokazuje njegovo pismo Blazniku: »Dragi prijatelj! Zahvaljujem se za Tvoje pismo z dne 8. tega meseca in poslano korekturo. Neprecenljiv je Tvoj trud zame. S težavo sem pregledal vse in rdeče označil, kar sem še našel pogršk. Čudim se, da naslovnega lista še vedno niso mogli brezhibno staviti. Nemški tekst ima še dosti preveč napak in bi bilo dobro, da jih popravljene vidiva, preden gre v tisk. Ko sem oddal register g. Ješetu, sem mu tudi izročil 'Kazalo', ki sem mu po tvojem vzoru dal naziv 'vsebina', ker mi bolj prija. Tudi registru sem dal naslov 'Osebe in kraji' ter ne 'imenik krajev in oseb', kar zveni tako plehko. Na željo g. Ješeta sem dodal majhen 'Slovarček turških izrazov', ki mora biti v 'vsebini' tudi omenjen. Enako sem

62 Dr. Fran Zwitter.

63 Dr. Bogo Grafenauer.

dal g. Ješetu 'kolofon', ki ga za zdaj ni zraven ... Zato bo morda najbolje, ako opraviva korekturo registra skupaj. Glede nadaljnjega postopanja se bom držal Tvojega nasveta. Žal še nisem prav zdrav in ne morem dosti delati. Še enkrat iskrena hvala ter iskren pozdrav Tebi in Tvojim vdani Josip Žontar.«

Leta 1974 je Blaznik prejel Prešernovo nagrado gorenjskih občin. Žontar je bil v začetku leta 1974 operiran in mu je po vrnitvi domov napisal prisrčno čestitko: *»Dragi Prijatelj! Z velikim veseljem sem doznal, da Ti podele za življenjsko delo Prešernovo nagrado. Iskreno Ti čestitam k temu in želim, da bi še dalje v zdravju in zadovoljstvu ustvarjal v Tebi tako ljubih panogah agrarne in socialne zgodovine ... Žal se čutim precej oslavljenega in ne vem, kdaj bom prvič mogel priti v Ljubljano v inštitut pokramljat in povezati niti, ki so bile januarja pretrgane. Sporoči, prosim pozdrave gg. prof. dr. Zwitteru in Grafenauerju, g. Otorepcu enako. Obenem ga prosim, ako dobi korekturo najinega skupnega prispevka za Zgodovinski časopis,⁶⁴ da mi da dostaviti korekturo, ker v celoti sestavka še nisem bral. Iskreno pozdravlja Tebe in Tvoje ter se obenem zahvaljuje za ponovne ljubeznive obiske v bolnišnici Tvoj hvaležni Josip Žontar.«*

Blaznik piše Žontarju: *»Ljubljana, 15. marca 1974 Dragi prijatelj! Ker odhajam v München, kjer se bom predvidoma zadržal do nedelje 24. tega meseca, se Ti oglašam že danes. Za god Ti želim vso srečo – predvsem trdnega zdravlja in še naprej mnogo, mnogo uspehov na znanstvenem polju ... upam, da se boš kaj kmalu oglasil spet v Ljubljani. Pri nas sicer nič posebno novega, Sergij se drži daleč. Imam vtis, da se kar ne more lotiti našega dela. Sedaj ima v rokah mednarodno srečanje v Škofji Loki (mesta, 4.-7. aprila). Tako se nam brez najmanjše moje krivde delo zavlačuje v nedogled. Prisrčno pozdravlja Tebe in Tvoje Pavle.«*

Zdravstvene težave so Žontarju omejevale obiske Ljubljane. Žontar piše Blazniku: *»3. 2. 1975 Dragi, kakor vidiš se je moj lepi delovni načrt naenkrat izjalovil. Nisem bil kos gripi, ki me je trdo zgrabila. Minili so že trije tedni, pa še vedno kašljam Včeraj sem prvič za 10 minut ob palici zlezal do čebel. Kdaj bom zopet krepak in za delo sposoben ve le ljubi Bog ... Jože me je obvestil o nekem nameravanem sestanku, kjer bi poročali novinarjem o dejavnosti Instituta za občo in narodno zgodovino pri SAZU; kdaj pa bo ta sestanek, mi ni vedel povedati. Pri današnjem stanju je gotovo zelo potreben. Poročilo o moji razpravi mora biti previdno in sodobno sestavljeno. Zaradi Tvoje izkušenosti se prav lepo priporočam za Tvoj nasvet in pomoč. Da bi le pravočasno toliko postal krepak in mogel priti v Ljubljano! Želim Tebi in Tvojim krepkega zdravlja ter Te iskreno pozdravljam tvoj Josip.«*

Blaznik, zaskrbljen za prijateljevo zdravje, mu je hitro odgovoril: *»Ljubljana 5. 2. 1975 Predragi! Prisrčno se Ti zahvaljujem za pismo, ki me pa ni preveč razveselilo. Ne morem Ti dovolj zabičati, da se moraš paziti in še paziti! Tvoje*

64 Žontar; Otorepec, Božja sodba (ordal) sveče v Kamniku leta 1398, str. 321-328.

stanje je tem težje, ker je zbolela tudi gospa. O tem mi je že zadnjič pravil tvoj Jože. Vsekakor sta oba potrebna počitka in nege. Vem, da je lažje svetovati in dosti težje izvajati, vendar moraš najti načina, da se bosta oba odpočila. Glede tiskovne konference me sprašuješ za konkretne nasvete.⁶⁵ Prvič, še ne vemo, kdaj bo konferenca. Vsekakor jo bo pa Zwitter izsilil in tako je tudi prav. Na takih konferencah poda avtor razne informacije novinarjem in to: nekoliko vsebine, kaj je novega ugotovljenega, kje je črpal gradivo ipd. Kolikor se ti ne bi mogel konference osebno udeležiti, Te vsekakor prosim, da vsaj napišeš to, kar bi sicer osebno povedal. V tem primeru bi namesto Tebe vskočil Grafenauer ali pa mogoče celo jaz. Upam, da te bo to pismo našlo že pri večjih močeh in da se boš kaj kmalu oglasil v Ljubljani. Danes sem Te čakal in ko Te ni bilo, sem zaskrbljen klical Jožeta, ki ga pa nisem došel, ker je v Mariboru. Takoj nato pa sem dobil pismo. Vsekakor ne sili v Ljubljano, preden povsem ne okrevaš. Želim Tebi in Tvoji gospe soprogi kmalu ozdravljenja in skoraj na svidenje! S prisrčnimi pozdravi, tvoj Pavle.«

Žal pa Žontar še nekaj časa ni mogel priti v Ljubljano: »15. 2. 1975 Dragi! Prizrčna hvala za ljubeznivo pismo z dne 5. februarja. Moje zdravstveno stanje zaenkrat še ni boljše ... Zato ne morem priti v Ljubljano. Smatral pa sem za potrebno, da v prilogi napišem, kar bi prišlo ob tiskovni konferenci morda prav. Vendar ravnaj, kakor je bolje za interese inštituta. Vse znance v inštitutu lepo pozdravljam. Želim ti in tvojim vse dobro ter lepo pozdravljen Tvoj Josip.«

Žontar, ki je leta 1975 praznoval osemdesetletnico, je (v njegovem stilu) Blaznika takole obvestil o praznovanju:

»Kranj, 2. septembra 1975 Dragi Prijatelj! 23. september je delavnik, ko so moji otroci v službah, vnuki pa v šoli. Zato je 'hišni svet' brez moje vednosti sklenil preložiti praznovanje moje 80-letnice na naslednjo nedeljo 28. septembra ob treh (15) popoldne (z malo malico za vse udeležence). Jaz sem moral na to pristati. Zato Te prav prizrčno vabim, da tudi Ti ta dan prideš, da bom imel edinega prijatelja poleg sebe. Želim uspešno potovanje na Dunaj ter lepo pozdravljam Tebe in vse Tvoje Tvoj vdani Josip Žontar.« In nato še 24. 9. 1975 »Dragi Prijatelj! Tople čestitke, ki si jih izrazil v imenu svoje gospe soproge in svojem imenu, so najlepši dokaz najinega prijateljstva. Upam, da se 28. tega meseca popoldne vidiva ... Lepo vaju pozdravlja, vdani Josip Žontar.« Seveda ne manjka tudi Blaznikova pisna čestitka: »... ob tvojem življenjskem jubileju Ti oba z ženo prizrčno čestitava. Želiva, da te ljubi Bog še dalje ohranja zdravega in čilega. Bodi še naprej trdna opora ljubljenim svojcem pa luciden ustvarjalec na polju naše zgodovinske znanosti ...«

Leta 1976 je Žontarju zdravje še dovoljevalo, da je lahko večkrat obiskal Ljubljano. Naslednje leto je Muzejsko društvo Škofja Loka praznovalo okroglo obletnico, ob praznovanju štiridesetletnice ustanovitve so se spomnili tudi nanj.

65 Predvidena tiskovna konferenca tudi o Žontarjevi knjigi *Obveščevalna služba avstrijskih Habsburžanov*.

V petek, 23. septembra 1977, na praznovanju te obletnice, je dr. Josip Žontar kot ustanovni član društva prejel spominsko diplomo. O slovesnosti je obširno poročal tudi *Gorenjski glas*.⁶⁶ Spominske diplome so prejeli še: dr. Pavle Blaznik, France Planina, Marija Jamar Legat (Jeja), Jože (Joka) Žigon, France Jesenovec, France Čemažar, Ivan Molinaro in dr. Anton Polenec.

Druga knjiga zgodovine agrarnih panog je počasi napredovala, Žontar pa kot član redakcije ni imel bistvenih pripomb: *»Kranj, 8. 2. 1978 Dragi! Ravnokar sem prejel vabilo za sejo 10. februarja. Žal ne bom mogel priti. Tudi nimam kaj bistvenega pripomniti k geslom, ki bodo obravnavana. Prosim, sporoči moje pozdrave tovarišem in naj oprostite mojo odsotnost. Če bo le mogoče, bom prihodnji teden ob primernem vremenu in zdravju zopet prišel na inštitut. Pristrčno Te pozdravlja Tvoj Josip Žontar.«*

17. marca 1978 je Blaznik Žontarju čestital ob njegovem godu, mu želel zdravlja in sreče ter izrazil še željo: *»Želim, da bi se še pogosto srečevala v polnem delovnem navdušenju.«* Sledilo je Blaznikovo obvestilo o sestanku redakcije agrarne zgodovine:

»Ljubljana, 1. 7. 1978 Dragi! Za prijazno pozornost – iskrena hvala! Pogrešam Te, saj te že nekaj časa ni srečati! V ponedeljek začnemo z ožjo redakcijo, pa sem precej skeptičen glede tempa. S pristrčnimi pozdravi Pavle.«

Istega leta je prejel tole Žontarjevo pismo: *»14. 7. 1978 Dragi! Pristrčna hvala za razglednico. Zelo rad bi prišel v Ljubljano in te obiskal. Sprva je bil glavni vzrok nestalno vreme in nujna dela na vrtu ob lepem vremenu. Pred nekako 14. dnevi pa me je občutno začela boleti desna noga ... Dr. Hribernik pa me je prestrašil z ugotovitvijo, da so bolečine posledica poapnenja žil na desni nogi ... Predpisal mi je sredstvo, ki širi žile ... Res so čez nekaj dni prenehale zadevne bolečine, ostala pa je neka slabost, bojazen da bom padel. Od takrat uporabljam za oporo palico. Brez nje ne upam iz hiše. Ker pa je*

Diploma, ki jo je leta 1977 Muzejsko društvo Škofja Loka podelilo Josipu Žontarju, svojemu ustanovnemu članu. (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Kranj, Žontar Josip)

takšno stanje težko izboljšati, sem moral pustiti skoraj vsako delo na vrtu. Le s težavo hodim okrog. Vendar skušam vsak dan priti do farne cerkve. V Ljubljano pa ne upam potovati, razen če se mi zdravstveno stanje bistveno izboljša. ... Hribernik je dejal, da je moje obolenje 'dar starosti' ... Prosim sporoči moje pozdrave g. prof. Otorepcu, akademiku prof. Zwitteru, Grafenauerju in Vilfanu. Upam, da si docela zdrav ter krepko delaš na končni redakciji 'Gospodarske zgodovine Slovencev 2. del' Lepo pozdravlja vse Tvoje domače in tebe vdani Josip Žontar.«

Dva dni pozneje je Blaznik Žontarju poročal o pripravah knjige: »16. 7. 1978 Dragi! Lepo se Ti zahvaljujem za pismo iz dne 14. t. m. Zares te že precej pogrešam in se mi je čudno zdelo, da se tako dolgo nisi oglasil. Sedaj mi je vse jasno. Zdravljenje pa gotovo dobro napreduje in ni vrabec, da ne bi v redu odstranil trenutne zadrege. Vsekakor pa se mi zdi prav, da ne hodiš na pot, dokler nisi trden ... Sedaj sistematično pretipkavam tiste strani, ki so občutno obremenjene s številnimi popravki in dostavki. Če Bog da, bomo z redakcijo, v katero vključimo tudi jezikovni pregled, opravili do konca tega leta ... Želim Ti, da se kaj kmalu toliko opomoreš, da se srečava spet v 3. nadstropju. Prisrčno te pozdravljam, pozdrav tudi vsem domačim, Tvoj vdani Pavle.«

In Žontarjev odgovor: »21. 8. 1978 Dragi! Zelo me je razveselila Tvoja razglednica, ker mi sporočaš, da gredo dela instituta za zgodovino pri drugi knjigi 'Gospodarske in družbene zgodovine' polagoma h kraju. Moja desna noga me še vedno močno boli in me opominja, da sem začel novo, zadnjo dobo mojega življenja: kot nebogljene starček. Saj moram vendar biti Bogu hvaležen, da sem kljub svoji šibki telesni konstituciji dočakal 83 let. Zdaj se bom moral mnogim telesnim in duševnim delom odreči. Vesel sem pa, da si se me spomnil kot edini, dragi prijatelj. Želim Tebi in vsem Tvojim vse dobro, zlasti krepko zdravje in ostajam Tvoj hvaležni Josip Žontar.«

18. decembra 1978 je Blaznik rodbini Žontar voščil božični mir in srečo, predvsem pa trdnega zdravja v novem letu, in dodal, da ima polne roke dela z zgodovino agrarnih panog. Pozimi 1979 se Blaznik in Žontar nista toliko srečevala, sta si pa zato bolj dopisovala. Iz korespondence je razvidno, kako intenzivno se je Blaznik v tistem času posvečal znanstvenemu delu. Leta 1979 je bil Žontar zaradi starosti in šibkega zdravja vse manj v Ljubljani, o čemer piše tudi Blaznik v pismih. 12. 4. 1979 je na primer napisal: »Precej časa Te že pogrešam. Zelo me bo veselilo, ko se boš spet oglasil, kjer Te miza čaka.« Podobno je nadaljeval 1. julija 1979: »Tvoja miza v inštitutu Te pogreša. Vedno si nam dobrodošel! Glede Agrarnih panog se je končno premaknilo ... dela torej ne bo zmanjkalo – toda delavcev je malo.« In podobno: »21. 9. 1979 ... zanimalo Te bo, da sem sredi korektur, s katerimi me zasipljejo. V prvih mesecih naslednjega leta bo Agrarna 2 zagledala luč sveta.«

Decembra je Blaznik Žontarju poslal daljši odgovor na njegovo pismo: »Ljubljana 8. 12. 1979 Dragi Josip! Za Tvoje pismo, ki sem ga prejel pred dnevi,

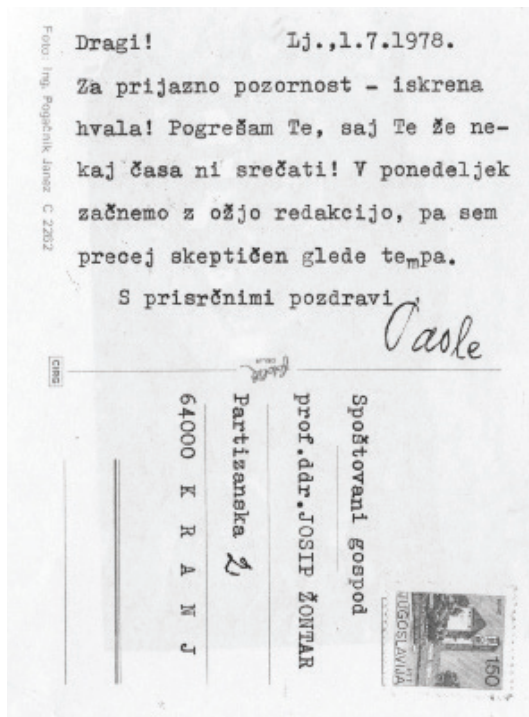
se Ti prisrčno zahvaljujem. Precej časa se že nisva osebno srečala, saj v tem letnem času res ne kaže iti na pot. Jaz sem sicer nekoliko bolj mobilen /čeprav tudi že čutim leta/ vendar sem tako zakopan z delom, da ne vem, kje se me drži glava. Toda najprej k vsebini Tvojega pisma! 1. Glede Andrejkovega zvezka, ki si ga izročil njegovi vdovi ... Glede matične knjige Železnikov in Selc ... Glede ponatisa Kranja⁶⁷ moje stališče poznaš. Od tega stališča nikakor ne bi odstopil. Najmanj pa bi šel v kombinacijo, da bi Ti končal z letom 1918, neki X pa bi nadaljeval do najnovejšega časa! ... Zanimalo Te bo, da me tiskarna zasiplje s korekturami Agrarnih panog ... Drugo nedeljo, torej tik pred božičem, moram spet na Dunaj ... Ker se bom vračal tik pred prazniki, Ti že danes voščim prijetno božičevanje in mnogo sreče, predvsem trdnega zdravja v letu 1980. Enako vsem tvojim Tvoj vdani Pavle.«

Žontar mu je takole odgovoril: »Kranj 12. december 1979, Dragi! Prisrčna hvala za pismo. Register za starejšo dobo ... Prosim pazi na Tvoje dragoceno

zdravje in ne pretiravaj z delom. Ker odhajaš v kratkem na Dunaj, Ti tudi jaz že sedaj želim blagoslovljene božične praznike in uso srečo v novem letu 1980. Vse to velja tudi Tvoji družini Lepo Te pozdravlja, Tvoj vdani in betežni Josip.«

Potem se je Blaznik posvetil predvsem agrarni zgodovini in se je Žontarju ponovno oglasil 15. aprila 1980: »Dragi prijatelj! Prisrčno se Ti zahvaljujem za tvoje prijazne vrstice. Žal Ti pišem šele danes, kajti pri nas je bilo v teh dneh zelo živo. Jaz: delo na SAZU, popoldne vsak dan intenzivna šola z mojimi, ki mislijo menda še letos nazaj. Tisk: na mizi imam druge lomljene korekture, ki zajemajo 538 strani teksta, kar znaša nekako 2/3 celotne knjige, ki ima mnogo registrov itd. ...«

Vse slabše Žontarjevo zdravje pa tudi Blaznikovo pismo ob Žontarjevi 85-letnici je Žontarja spodbudilo, da je konec leta 1980 izpraznil svojo mizo v Blaznikovi pisarni: »Ljubljana 21. 9.

Hrbtna stran razglednice, ki jo je Žontarju poslal Blaznik iz Ljubljane v Kranj, 1. 7. 1978. (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Kranj, Žontar Josip)

67 Žontarjeve Zgodovine mesta Kranja že dolgo ni bilo moč kupiti, zato je bila dana pobuda o njenem ponatisu.

1980 Dragi prijatelj! V teh dneh se Te še posebno spominjam, saj praznuješ visok jubilej. Pristrčno in iskreno Ti želim, da bi Te ljubi Bog še dolgo ohranjal zdravega in svežega v srečo Tvojih najbližnjih in v korist naše znanosti, saj imaš še mnogo načrtov, ki bi jih rad uresničil. Gotovo Te zanima, kako je z našo Agrarno. V tiskarno sem oddal pred tedni zadnji obrok, to je register ... Če bo šlo vse po sreči, bi bila knjiga lahko zunaj v zadnjih dneh oktobra. Zelo se bom oddahnil, ko bo to za menoj ... Rad bi še prelimenarno redigiral štajersko topografijo ... Nato bi pa končal z akademijo – saj je že skrajni čas – pogled v krstni list to dokazuje. Pristrčno pozdravljam tebe in Tvoje Tvoj Pavle.«

Žontar mu je bil za skrb in naklonjenost hvaležen: »Kranj, 1. oktobra 1980, Dragi prijatelj! Minil je teden dni od moje 85-letnice. Zdaj lahko sodim, da si bil Ti edini, ki se je spomnil name Zato se Ti še bolj pristrčno zahvalim in prosim ljubega Boga, da Ti ohrani zdravje v polni meri. Tvoje pismo me je opozorilo, da tudi čutiš kesnost časa in potrebo po oddihu. Odločil sem se, da Te v drugi polovici oktobra obiščem na Tvojem službenem mestu, vendar ne kakšen dan, ko imaš s tovariši sejo. Istočasno bi še enkrat pregledal vse predale pisalne mize, ki sem jo uporabljal, jih izpraznil in vrnil vse ključe. Saj bodo za teboj zavladaali drugi ljudje, drugi ljudje v 'Olimpu'. Lepe urice sem preživel v tistih prostorih. Zaenkrat pristrčno pozdravljam Tebe in Tvoje ter ostajam Tvoj vdani Josip.«

Konec oktobra je Žontar ponovno pisal Blazniku in mu zaželel: »Želim Ti dobro zdravje in užitek ob izidu knjige. Lepo pozdravlja Tebe in vse domače Tvoj hvaležni Josip.« Blaznik mu je odgovoril: »Ljubljana, 3. 11. 1980 Dragi Prijatelj! Te dni sem prejel Tvoje cenjeno pismo z dne 29. 10. in se Ti zanj pristrčno zahvaljujem. Najprej Ti bom razrešil uganko, ki mi jo zastavljaš. SAZU se je zanimala za Tvojo številko žiro računa vsekakor v zvezi z Agrarno. Pred časom smo namreč izdelali obračun za 2. knjigo in tako odpade tudi na Tebe neki znesek kot člana širše redakcije. Obogatel s tem zneskom ne boš. Menim, da je Tvoja penzija skromna in ne prideš v poštev za plačevanje davka glede na previsoke dohodke ... Situacija je sedaj taka: ta teden sem dobil še zadnje lomljene strani v pregled in s tem se bo nehala moja skrb s tiskarno ... Tako smo pripeljali, post tot discrimina rerum,⁶⁸ to Agrarno do kraja. Kako sicer? Zdravje? ... Ko bo knjiga zunaj, se bom oddahnil – lahko bom nastopil dopust, ki si ga doslej še nisem mogel privoščiti. Morda bom takrat našel čas, da se oglasim pri Tebi, saj se že dolgo, dolgo nisva srečala. Pristrčno pozdravljam Tebe in Tvoje Tvoj Pavle.«

19. decembra 1980 je Žontar že s tresočo roko napisal božično-novoletno voščilnico: »Dragi prijatelj! Kljub slabostim srca bom z božjo pomočjo dočakal letošnji Božič in novo leto. Zato želim, da tudi Ti in vsi tvoji praznujete Božič in novoletne praznike v zdravju in zadovoljstvu! Lepo pozdravlja Tvoj betežni Josip Žontar.«

68 Glej op. št. 52.

Ponovno je Žontar Blazniku pisal pred velikonočnimi prazniki leta 1981: *»Dragi Pavle! Tvoja kartica me je razveselila iz dveh razlogov. Ona je dokaz najinega starega prijateljstva in Tvoje srčne dobrote. Dalje je tudi dokaz Tvoje zmage, Tvojega vztrajnega in požrtvovalnega dela na ediciji drugega dela agrarnih panog 'Gospodarske zgodovine Slovencev', ki brez Tebe ne bi izšla in bi vse zadremalo. Glede mojega zdravstvenega stanja pa ne morem nič kaj razveseljivega poročati ... Posebno grenko občutim, da tudi v sadnem vrtu ne bom mogel opraviti tako potrebna pomladanska dela. Ob teh bolečinah večkrat pomislim na nauk, ki si mi ga dal z reko 'respice finem'. Vendar nisem niti malo žalosten. Pri 85. letih se mora že računati s telesnimi hibami ... Ne vem, kdo je pri nas pripovedoval, da je Tvoja gospa soproga bolna in se zdravi v Radencih. Ali ji je odleglo? Pa tudi g. dr. Demšar se menda ne počuti več tako dobro kot doslej? Tebi in gospe soprogi vsem Tvojim zdomcem lepe pozdrave, vse dobro ter blagoslovljene velikonočne praznike želi in ostaja Tvoj stari, hvaležni prijatelj Josip.«*

Približno leto zatem, 24. aprila 1982, je dr. Josip Žontar umrl v Kranju. Ob tem žalostnem dogodku je dr. Pavle Blaznik o prijatelju med drugim zapisal: *»... Ob bridki uri slovesa je velika množica pogrebcev pokazala, kakšen ugled je užival spoštovani pokojnik. Ob odprtem grobu se je poslovil od dragega profesorja v imenu zgodovinarjev akademik profesor dr. Bogo Grafenauer. Loški muzealci se pa moramo na tem mestu pokojniku še posebej zahvaliti za vse, kar je v svojem dolgem življenju storil za naše muzealstvo. Naj bo dovoljeno tudi meni, da se profesorju Žontarju v svojem imenu zahvalim za dragoceno prijateljstvo, ki naju je vezalo dolga desetletja, zlasti še v letih, ko sva se teden za tednom srečevala v našem inštitutu na Akademiji. Zapustil nas je poštenjak, v katerem ni bilo zvijače.«⁶⁹*

Konec leta 1982 se je Blaznik upokojil, naslednje leto pa je praznoval svojo osemdesetletnico. Leto zatem, 13. junija 1984, se je iztekla tudi njegova življenjska pot.

VIRI:

Arhivski viri:

Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1931 Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije, preverka št. 1961.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Kranj, SI_ZAL_KRA/0144, Žontar Josip.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka, SI_ZAL_ŠKL/0259, Muzejsko društvo Škofja Loka, Kronika sestankov loških profesorjev.

Časopisni viri:

Gorenjski glas, 27. 9. 1977.

Slovenski poročevalec, 13. 7. 1952; 23. 9. 1952; 24. 9. 1952; 4. 10. 1952.

69 Pavle Blaznik: + Profesor ddr. Josip Žontar, str. 142.

LITERATURA:

- Blaznik, Pavle: Dr. iur. & phil. Josip Žontar, Zgodovina mesta Kranja. V: *Dom in svet*, letnik 51, številka 6 (1939), Ljubljana : Katoliško tiskovno društvo, 1939, str. 353–354.
- Blaznik, Pavle: Kolonizacija in kmetско podložništvo na Sorškem polju. V: *Razprave* 2, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1953, str. [139]–276.
- Blaznik, Pavle: Ob osemdesetletnici prof. dr. Josipa Žontarja. V: *Loški razgledi* 22, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1975, str. 289–290.
- Blaznik, Pavle: Ob štiridesetletnici Muzejskega društva v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 24, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1977, str. 11–13.
- Blaznik, Pavle: + Profesor ddr. Josip Žontar. V: *Loški razgledi* 29, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1982, str. 141–142.
- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo : (973–1803)*. Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1973, 560 str.
- Gabrič, Aleš: Obdobje po letu 1945. V: *75 let Univerze v Ljubljani : 75 let neprekinjenega delovanja Univerze v Ljubljani : 1919–1994*, v Ljubljani : Univerza, 1994, str. 17–23.
- Gabrič, Aleš: Odpušcanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov. V: *Objave Univerze v Ljubljani*, št. 6, Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2000, str. 12–32.
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev : zgodovina agrarnih panog. Zv. 1, Agrarno gospodarstvo*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Institut za zgodovino : Državna založba Slovenije, 1970, 650 str.
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev : zgodovina agrarnih panog. Zv. 2, Družbena razmerja in gibanja*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Zgodovinski inštitut Milka Kosa : Državna založba Slovenije, 1980, 793 str.
- Grafenauer, Bogo: In memoriam dr. Josip Žontar (23. IX. 1895–24. IV. 1982). V: *Zgodovinski časopis* 37, št. 3, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1983, str. 235–238.
- Grafenauer, Bogo: Ob osemdesetletnici Josipa Žontarja. V: *Kronika : časopis za slovensko krajevno zgodovino* 23, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, sekcija za krajevno zgodovino, 1975, str. 180–182.
- Košir, Matevž: »Naša dolžnost je, da vse rešimo in ohranimo«: dr. Josip Žontar in reševanje kulturne dediščine pred uničenjem ter nacističnim plenjenjem na primeru lekarniške zbirke Bohuslava Lavičke. V: *Podobe gorenjske preteklosti : ob 80. rojstnem dnevu Majde Žontar in 760. obletnici prve pisne omembe mesta Kranja : zbornik povzetkov 1. zgodovinskega dneva, Kranj, 20. junij 2016*, Kranj : Gorenjski muzej, 2016, str. 28–29.
- Mihelič, Darja: Problematika raziskovanja lokalne zgodovine in vloga Josipa Žontarja v njej. V: *Življenje in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva*, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije ; Kranj : Mestna občina, 1996, str. 15–24.
- Za našo stvar : 80 let Muzejskega društva Škofja Loka*. Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2017, 159 str.
- Žontar, Josip; Otorepec, Božo: Božja sodba (ordal) sveče v Kamniku leta 1398. V: *Zgodovinski časopis* 27, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1973, str. 321–328.

- Žontar, Josip: *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1973, 263 str.
- Žontar, Josip: Pavlu Blazniku ob sedemdesetletnici. V: *Kronika : časopis za slovensko krajevno zgodovino* XX1, 2, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, sekcija za krajevno zgodovino, 1973, str. 127-130.
- Žontar, Josip: *Svilogojstvo in svilarstvo na Slovenskem od 16. do 20. stoletja*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1957, 159 str.
- Žontar, Jože: Prelomna leta v očetovem življenju. V: *Življenje in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva*, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije ; Kranj : Mestna občina, 1996, str. 7-14.

Summary

Josip Žontar and Pavle Blaznik, colleagues and sincere friends On the anniversary of Škofja Loka Museum Society

The article deals with the role of Prof. Dr. Josip Žontar in the founding of the Škofja Loka Museum Society and the establishment of a museum, and the long-standing friendship between Žontar (1895-1982) and Dr. Pavle Blaznik (1903-1984). Žontar spent his childhood in Škofja Loka, not far from Blaznik's house. He then went to study at the gymnasium in Kranj and then to Vienna, where he earned a doctorate in history in 1919. In 1935, he joined the informal society of professors of Škofja Loka and actively participated in the initiative to establish Škofja Loka Museum (1936) and the founding of a museum society (1937). The article presents the extensive correspondence between Žontar and Blaznik in the period between 1932-1981. During the war, Žontar played an important role in saving archivalia and musealia against the destruction of war and Nazi plundering. In relation to musealia, the saving of the pharmacy collection of Bohuslav Lavička stands out. Žontar lost his job at the Faculty of Law after constructed attacks in 1952 in the context of the efforts of the post-war political authorities to subordinate the university. Blaznik at that time decisively supported Žontar, as did some other of Žontar's professional colleagues. Later, after Žontar's forced retirement, Blaznik and Žontar cooperated in scientific research, especially intensively in an Economic and Social History of Slovenes, in which Blaznik played the most important role between 1957 and 1980. The great importance of Žontar for Slovene history is demonstrated by his many publications at the Slovenian Academy of Sciences and Arts, not least in 1982, a reprint of Žontar's History of the City of Kranj from 1939. The personal correspondence between Blaznik and Žontar reflects not only their professional closeness but also their sincere friendship.